

Katri Liimatainen ja Sirkku Salonen

Toiminnalla kohti hyvää ryhmää

Vuorovaikutus monikulttuurisessa tyttötoiminnassa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti (AMK)

Toimintaterapian koulutusohjelma

Opinnäytetyö

2.11.2016

Tekijät	Katri Liimatainen ja Sirkku Salonen
Otsikko	Toiminnalla kohti hyvää ryhmää - vuorovaikutus monikulttuurisessa tyttötoiminnassa
Sivumäärä Aika	43 sivua + 2 liitettä 2.11.2016
Tutkinto	Toimintaterapeutti (AMK)
Koulutusohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapeutti
Ohjaajat	Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu Lehtori Tuula Uutela
<p>Tämä opinnäytetyö käsittelee monikulttuurista tyttöjen ryhmätoimintaa ja toimintaterapian keinoja ryhmäkäytäntöjen ja vuorovaikutuksen tukemiseen. Tavoitteena on avata ryhmään vaikuttavia tekijöitä ryhmäkuvauksen avulla. Tavoite on yhteinen yhteistyökumppani Helsingin Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen (NNKY) Debora-hankkeen kanssa. Hanke kohdistuu 7-18-vuotiaisiin vuosaarelaisiin tyttöihin.</p> <p>Opinnäytetyössä kuvataan avoimen tyttöryhmän havainnointi ja ryhmätapaaminen. Ryhmän havainnoinnissa, suunnittelussa ja ohjauksessa hyödynnetään toimintaterapian teorioita ja arviointimenetelmää. Työssä tarkastellaan muun muassa suunnittelua ja ohjaamista, vuorovaikutusta, ryhmädynamiikkaa ja vireystilaa toimintaterapian näkökulmasta.</p> <p>Varhaisnuoret kasvavat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Erilaisilla sosiaalisilla ryhmillä on keskeinen merkitys itsetunnon ja identiteetin kehitykseen. Maahanmuuttajatyöt elävät lisäksi erilaisten kulttuureiden ristipaineessa. Odotukset ja asenteet toimijuutta kohtaan vaihtelevat, kuitenkin todellisuus on yksilön kokemus.</p> <p>Monikulttuurisuus on suomalaiseen yhteiskuntaan integroitava ilmiö. Opinnäytetyössä tarkastellaan monikulttuurista nuorisotyötä, tyttötyötä ja -tutkimusta sekä niihin liittyviä asenteita. Nämä eettiset tekijät huomioidaan opinnäytetyössä. Toimintaterapiaa ja tyttötyötä yhdessä ei ole juurikaan tutkittu. Toimintaterapian kokonaisvaltaisella näkemyksellä ihmiseen, toimintaan ja ympäristöön on potentiaali tulevaisuuden monikulttuurisessa nuorisotyössä. Toimintaterapian keskeiset tekijät, yksilön oman motivaation löytäminen ja toimijuuden tunnistaminen, ovat avaintekijöitä laadukkaaseen tyttötyöhön.</p>	
Avainsanat	Toimintaterapia, tyttötyö, monikulttuurisuus, ryhmät toimintaterapiassa, vuorovaikutus, maahanmuuttaja, nuorisotyö

Authors Title	Katri Liimatainen and Sirkkä Salonen Towards a well-functioning group - interaction in multicultural girl work
Number of Pages Date	43 pages + 2 appendices 2 November 2016
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Anne Talvenheimo-Pesu, Senior Lecturer Tuula Uutela, Senior Lecturer
<p>This Bachelor's thesis describes one group in multicultural girl work and how occupational therapy can support group practices and interaction. The aim, which is shared with Helsingin Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys' (NNKY) Debora project, is to understand different factors influencing a group via group description. The project focuses on girls aged 7-18 who live in Vuosaari.</p> <p>This thesis contains description of one observation and group session. Occupational therapy's theories and assessment method are utilised in observing, planning and leading of the group. The group description focuses on the planning and leading of this group, group interaction and dynamics as well as alertness levels, all observed from an occupational therapy perspective.</p> <p>Pre-teens and teens grow up in interaction with each other. Different social groups have an important influence in developing self-esteem and identity. Additionally immigrant girls live under the conflicting influences of different cultures. Expectations and attitudes towards their occupational selves vary. Reality is however a subjective experience.</p> <p>Multiculturalism is a phenomenon that is increasingly integrated into the Finnish society. This thesis examines multicultural youth work, girl work, girl studies and attitudes towards them. These ethical factors are discussed in this thesis. There is currently relatively little research looking at occupational therapy and girl work together. The holistic view of an individual, occupation and environment that occupational therapy offers holds great potential for future multicultural youth work. Central factors in occupational therapy, individual motivation and acknowledging an individual's occupational self, are also key to quality girl work.</p>	
Keywords	Occupational therapy, girl work, multiculturalism, groups in occupational therapy, interaction, immigrant, youth work

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Olipa kerran teoria	4
2.1	Alkulähteillä: aineiston kerääminen	4
2.2	Kulttuurien punomista yhteen: monikulttuurisuus ja tytöt	5
2.3	Pienestä isoksi: ihmisen kehitys ja sensorinen integraatio	7
2.4	Tahtoa ja terapeuttisia tekijöitä: toimintaterapian viitekehykset	9
3	Havainnoiden kohti tyttöjen maailmaa	14
3.1	Mistä lähdettiin: havainnoinnin teoria ja kulku	14
3.2	Lähtökohdilla lentoon: havainnot ryhmän suunnittelusta	16
3.3	Räiskyvää energiaa ja erilaisuutta: havainnot ryhmätoteutuksesta	17
3.4	Mitä tästä sitten jäi käteen: havainnoinnin yhteenveto	18
4	Yhteistyötä ja yhtä juhlaa	20
4.1	Miten ryhmä syntyi: ryhmänohjauksen suunnitteluprosessi	20
4.2	Mitä täällä tapahtui: ryhmänohjauksen kuvaus	22
4.2.1	Riehumistanssilla liikkeelle: ryhmätapaamisen aloitus	22
4.2.2	Mitä meidän juhliin tulee: toimintaosuus	24
4.2.3	”Kivaa mutta outoa”: toimintaosuuden käsittely	26
4.3	Lusikka kauniiseen käteen: ohjaajuus	28
4.3.1	Tehdään tästä turvallista: terapeuttiset tekijät	28
4.3.2	Meitä on kaksi kammottavaksi: pariohjaajuus	30
4.3.3	Sitten kun ei suju: ryhmän motivoiminen ja rajojen asettaminen	31
4.4	”Miten meni noin niinku omasta mielestä”: arvio ryhmäprosessista	33
5	Pohdinta	37
	Lähteet	41
	Liitteet	
	Liite 1. Havainnoinnin muistilista: ryhmän suunnittelu	
	Liite 2. Havainnoinnin muistilista: ryhmän vuorovaikutus ja ryhmädynamiikka	

1 Johdanto

“Olit sitten äänekäs tai hiljainen, ujo tai rohkea, pitkä tai lyhyt, tumma tai vaalea, olet ihana” (Pääskysaari 2015: 133).

Sukupuolisensitiivinen nuorisotyö on ottanut paikkansa suomalaisessa nuorisotyön kentässä 1990-luvulla. Tarve sukupuolisensitiivisyydelle syntyi, kun huomattiin että nuorisotyöllä tavoitettiin enimmäkseen poikia, eikä tyttöjä kiinnostavaa toimintaa ollut tarjolla juurikaan. Eriytetty tyttötyö antaa mahdollisuuden käsitellä tytöille ominaisia kysymyksiä. Tärkeänä osana tyttötyötä on nuorten osallisuus ja omaehtoinen toiminta. Tyttötyöllä tuetaan nuoria rakentamaan omannäköistä identiteettiä ja löytämään kiinnostuksen kohteita. (Mulari – Eischer – Uusitalo-Herttua 2012: 7–9.)

Monikulttuurisella nuorisotyöllä on monia kohteita. Se voi olla Suomessa syntyneiden tai täällä pitkään asuneiden maahanmuuttajanuorten kansalaisvalmiuksien ja kansalaisuuden tukemista yhdessä suomalaisten nuorten kanssa. Se voi kohdistua Suomessa vasta vähän aikaa asuneisiin nuoriin, joiden kielitaito on rajallinen. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa myös suomalaisnuorten sekä heidän kykyjensä ja tapojensa tukeminen on monikulttuurista nuorisotyötä. (Honkasalo – Souto, 2007: 115.) Kentällä tapahtuva työ on usein suomalaisten hallinnoimaa, koska maahanmuuttajat ja maahanmuuttajanuoret eivät pääse vaikuttamaan työn sisältöihin tai -menetelmiin. Näin ollen monikulttuurisen nuorisotyön keskeisimmät kysymykset ovat suomalaisten määrittelemiä. (Honkasalo – Souto 2007: 116.)

Vuorovaikutus on kommunikointia kahden tai useamman henkilön välillä. Kommunikatio tapahtuu sanojen, eleiden, ilmeiden ja katseen välityksellä. Ihminen ei voi tietää, mitä toinen ajattelee tai tuntee ilman vuorovaikutusta. (Vuorovaikutus 2016.) Vuorovaikutustaidot määritellään havaittaviksi teoiksi, jotka kohdistuvat toiseen henkilöön, ympäristöön tai meneillä olevaan toimintaan. Taidoista tulee näkyviä, kun toimijalla itsellään ja muilla henkilöillä on yhteinen kiinnostus toimintaa ja vuorovaikutusta kohtaan. (Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointi 2016.) Nuoren kehitystä tukevat ikätoverit ja ryhmään kuuluminen. Jos nuori jää yksin ryhmien ulkopuolelle, se häiritsee nuoren psyykkistä kehitystä. (Aalberg – Siimes 2007: 73.)

Toimintaterapia on asiakaslähtöinen ammattiala, jonka keskiössä on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen toiminnan avulla. Toimintaterapian tavoitteena on mahdollistaa ihmistä olemaan arkielämänsä aktiivinen toimija. Toimintaterapeutit työskentelevät auttaakseen asiakkaitaan tekemään niitä asioita, joita he haluavat tehdä, heidän täytyy tehdä tai heidän odotetaan tekevän. Toimintaterapeutti voi mahdollistaa asiakkaan toimintaa muokkaamalla asiakkaan ympäristöä niin, että se tukee toimintaan osallistumista. Tässä kontekstissa toiminnalla tarkoitetaan niitä arkielämän toimintoja, jotka ovat asiakkaalle merkityksellisiä. (WFOT 2016.) Toimintaterapian ja tyttötyön yhteyksistä ei ole juurikaan tehty tutkimusta tai opinnäytetöitä, joten tällä opinnäytetyöllä vahvistetaan toimintaterapian mahdollisuuksia tyttötyön saralla.

Monimuotoisen opinnäytetyön yhteistyötahona toimi Helsingin Nuorten Naisten Kristillisen yhdistyksen (myöhemmin NNKY) Debora-hanke. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen. Debora-hankkeen määrittelemä tarve opinnäytetyölle oli määritellä, mitä toimintaterapia voisi antaa hankkeen työlle ja haastekohtiin. Opinnäytetyö toteutettiin Soman SOpen olohuonetoiminnan avoimessa tyttöryhmässä. Toiminnassa käyvät tytöt ovat varhaisnuoria ja tulevat erilaisista kulttuurisista taustoista. Kolmivuotisen hankkeen tavoitteina on muun muassa vahvistaa tyttöjen itsetuntoa, osallisuutta, vastuunkantamista, tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä tukea maahanmuuttajataustaisia tyttöjä. (Debora-hanke n.d.)

Opinnäytetyön tarkoitus on tehdä kuvaus Soman SOpen avoimen olohuonetoiminnan ryhmästä ja siitä, miten toimintaterapian keinoin ryhmäkäytäntöjä ja vuorovaikutusta voitaisiin tukea. Opinnäytetyöllä avataan keinoja, joilla voisi vahvistaa hyviä ryhmäkäytäntöjä sekä tukea tyttöjen myönteistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyön avulla halutaan tehdä näkyväksi ryhmän kehittämiskohteita ja siten tarjota vaihtoehtoisia ratkaisuja toimintaterapian näkemyksiä ja teorioita hyödyntäen. Ryhmäprosessi kattoi yhden havainnoinnin ja kaksi opinnäytetyöntekijöiden ohjaamaa ryhmätapaamista. Nämä toteutettiin saman ryhmän kanssa. Opinnäytetyössä kuvataan vain havainnointi ja ensimmäinen ryhmätapaaminen. Niistä saatiin riittävästi materiaalia opinnäytetyön tehtävän täyttämiseksi ja yhteistyökumppanin työn kehittämiseksi. Työtä ohjaavana taustateorianä toimii kirjallisuus tyttötyöstä, monikulttuurisuudesta ja ihmisen kehityksestä. Toimintaterapian viitekehyksinä hyödynnettiin Inhimillisen toiminnan mallia sekä Marilyn B. Colen ja Linda Finlayn toimintaterapiaryhmiä koskevia teorioita.

Kohderyhmänä oli varhaisnuoret tytöt. Opinnäytetyössä kuvatus ryhmän iän kertomista ei katsottu tarpeelliseksi, jotta tyttöjä ei pystytä tunnistamaan opinnäytetyöstä. Opinnäytetyössä puhutaan sekä lapsista että nuorista, sillä niiden raja on häilyvä. Jotta käsitys tämän ikäryhmän tyypillisestä kehityksestä välittyy lukijalle, kehitystä on kuvattu laajasti. SOman SOpen toiminnassa käy monista eri kulttuuritaustoista tulevia tyttöjä. Kirjallisuudella perehdyttiin monikulttuurisuuteen ja sen ilmiöihin. Lisäksi kartoitettiin tyttötyön historiaa ja nykyistä tilannetta.

Lopputuoteena opinnäytetyöstä yhteistyökumppanille annettiin itse opinnäytetyö sekä suullinen palaute. Palautteen avulla pystyttiin avaamaan omin sanoin prosessissa nähdyt ilmiöt ja toimintaterapian teorian lähestymistapa kuhunkin ilmiöön. Palautekeskustelussa pystyttiin tuomaan esille keinoja, joilla juuri tämän ryhmän vuorovaikutusta voitaisiin tukea entistä paremmin. Opinnäytetyön tulokset menivät suoraan yhteistyökumppanin työn kehittämiseen.

Opinnäytetyö rakentuu siten, että luvussa 2 esitellään työtä ohjanneet viitekehykset monikulttuurisesta tyttötyöstä nuoren kehitykseen ja toimintaterapian teorioihin. Luvussa 3 ja 4 avataan havainnointi- ja ryhmätapaamisia teorian ja käytännön kuvailun kautta sekä arvioidaan prosessin onnistumista. Luvussa 5 tämä kaikki kootaan pohtimalla opinnäytetyöprosessia ja antamalla jatkosuosituksia.

2 Olipa kerran teoria

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyössä käytetyt teoreettiset viitekehykset. Luku rakentuu aineiston keräämisestä, jonka jälkeen esitellään taustateoria tyttötyöstä, monikulttuurisuudesta ja ihmisen kehityksestä. Työtä ohjanneet toimintaterapian viitekehykset ovat Inhimillisen toiminnan malli (Model of Human Occupation, myöhemmin MOHO) sekä Marilyn B. Colen ja Linda Finlayn toimintaterapeuttiset ryhmäteoriat. Lisäksi työskentelyä ohjasi A. Jean Ayresin sensorisen integraation teoria. Teorioiden valintaa perustellaan näyttöön perustuvalla toimintaterapialla. Opinnäytetyön tekijöiden aiemmat kokemukset ryhmien ohjaamisesta ryhmäteorioiden avulla puolsivat opinnäytetyössä käytettyjen teorioiden valintaa. Viitekehykset ohjasivat työn toteutusta, eettistä pohdintaa ja asenteita.

2.1 Alkulähteillä: tiedon kerääminen

Aineiston kerääminen aloitettiin etsimällä opinnäytetöitä ja kansainvälisiä tutkimuksia toimintaterapiasta ja tyttötyöstä. Tutkimusartikkeleita haettiin eri hakukoneista. Toimintaterapian ja tyttötyön hakusanoilla ei löytynyt tieteellistä tutkimusta.

Opinnäytetöitä toimintaterapiasta tyttötyössä löytyi kaksi, Erika Nikkolan vuonna 2012 tekemä integroiva kirjallisuuskatsaus toimintaterapiasta tyttötyössä sekä Vappu Sallisen ja Tea Turusen vuonna 2014 kuvaama ryhmäprosessi siitä, miten toiminnallisilla menetelmillä voi tukea naiseksi kasvamisen käsittelyä tyttöryhmässä. Lisäksi löytyi opinnäytetöitä liittyen maahanmuuttajiin ja itsetunnon tukemiseen, jotka ovat ohjaavia teemoja Debora-hankkeen toiminnassa.

Tutkimusten ja opinnäytetöiden vähyydestä johtuen kirjallisuutta etsittiin Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjastosta ja Helsingin kaupungin Helmet-kirjastoista opinnäytetyön keskeisiin aihealueisiin liittyen. Kirjallisuutta etsittiin toimintaterapiaan, ryhmäterapiaan, tyttötyöhön, monikulttuurisuuteen, nuorisotyöhön, ihmisen kehitykseen sekä tutkimuksen tekemiseen liittyen. Teoriapohja onkin näitä eri aihealueita integroiva, pitäen kuitenkin toimintaterapian ja tyttötyön opinnäytetyön punaisena lankana.

Tärkeänä tietolähteenä opinnäytetyössä on havainnoinnin ja ryhmänohjauksen kautta kertynyt tieto. Havainnoinnilla saatiin yleiskuva ryhmän vahvuuksista ja kehittämisen

kohteista. Tätä tietoa syvennettiin ja perusteltiin edellä mainituilla taustateorioilla sekä kokemuksilla tämän ryhmän ohjaamisesta.

2.2 Kulttuurien punomista yhteen: monikulttuurisuus ja tytöt

Suomessa monikulttuurisuus on ollut kasvava ilmiö jo pitkään. Monikulttuurisuus toteutuu, kun yhteiskunnan jäsenet ovat oikeutettuja yhtäläisiin oikeuksiin sekä vapautteen olla erilainen. Monikulttuurisuus on viittaus demokraattiseen vähemmistön tarpeiden huomioimiseen, käsityksiin ja sen ympärillä tehtävään työhön. Siten monikulttuurisuuteen liittyy aina ideologinen sitoutuminen. Yhteiskunnan kulttuurisessa monimuotoisuudessa huomioidaan erilaisten arvomaailmojen ja vähemmistökulttuureiden integraatio yhteiskuntajärjestelmään. (Honkasalo – Souto 2007:117). Monikulttuurisuuden yksi määritelmä on useamman kulttuurin läsnäolo ja rinnakkaisuus. (Honkasalo – Souto 2007: 116–117 mukaan).

Projektinomaisuus ja lyhyt kesto on tyypillistä monikulttuuriselle nuorisotyölle, joka vaikuttaa työn jatkuvuuteen. Ominaista monikulttuuriselle nuorisotyölle on myös se, että nuorisotyön ovat määritelleet muut kuin maahanmuuttajanuoret. Ohjaajat ovat useimmiten kantasuomalaisia. (Honkasalo – Souto 2007: 115–116). Jos nuorisotyön työyhteisössä on mukana eri taustoista tulevia ihmisiä, maahanmuuttajanuoret tulevat helpommin mukaan (Honkasalo – Souto 2007: 131). Rastaan (2005b) mukaan teemme ja arvotamme eroja ihmisten ja ihmisryhmien välillä jatkuvasti. Monikulttuurisen työn ohjaajan tulee tietoinen siitä, millaiset käsitystavat ohjaavat hänen havaintojaan. (Honkasalon – Souton 2007: 132 mukaan).

Tyttötyötä tekevät kunnat, järjestöt ja seurakunnat (Honkasalo 2011: 259). Nieminen (2007) kirjoittaa suomalaisen tyttötyön historian alun perin olevan lähtöisin nuorisotyöstä, joka oli suunnattu ”huonomaineisille” nuorille. Sodan jälkeen nuorisotyö ammatillistettiin ja fokus oli enimmäkseen poikien tarpeen huomioimisessa, koska haluttiin estää jengiytymistä. Tällöin myös nähtiin, että tytöille merkittävä toimintaympäristö sijaitsi kotona. Tyttö- ja poikatyön juuret ovat siis enemmänkin sukupuolirooli- ja siveysjakautuneet kuin sukupuolisensitiiviset. 1970-luvun tasa-arvokeskusteluiden myötä tyttötyö kyettiin näkemään vähemmän perinteisen tyttö- ja naisroolin kautta, jolloin tarjolla olevasta toiminnasta tuli vähemmän sukupuolijakautunutta. (Honkasalon 2011: 259 mukaan.) Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan sukupuolen monimuotoisuuden merkityksen ja erilaisten

vaikutusten huomioimista nuorten kasvussa. Sukupuolisensitiivisellä työllä tartutaan sukupuolirooleihin ja sukupuolittuneisiin käyttäytymismalleihin, ja pyritään purkamaan, avaamaan ja laajentamaan niitä. Tyttöjen kohdalla tämä tarkoittaa tukemista omannäköisen tyttöyden etsimiseen ja pohtimiseen. (Mulari ym. 2012: 10.)

Maahanmuuttajatytöt ovat syrjinnän kohteena kolmen eri perusteen takia: sukupuolen, etnisen taustan ja iän perusteella (Honkasalo 2011: 12–13). Tyttöjen identiteettiin vaikutetaan asettamalla roolit siitä, kuka on huolehtija ja kuka huolehdittava. (Honkasalo 2011: 206.) Jotta kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä työtä voi tehdä, tulee työntekijän pystyä tunnistamaan omat arvonsa ja norminsa sekä reflektomaan niitä. Omat ajatukset ja käsitykset sukupuolirooleista ja eri kulttuureista tulee tiedostaa. Niitä tulee tarkastella kriittisesti, jotta tämänkaltaisen työote toteutuu. (Mulari ym. 2012: 10.)

Tyttötutkimuksen kirjallisuudessa korostetaan, että lähtöasenteilla on suuri merkitys sekä tyttötutkimukseen ja tyttötyöhön, että näissä konteksteissa monikulttuuriseen työhön ja -tutkimukseen. Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa tyttöjen asema nähdään usein alisteisena perheen ja kodin ympäristössä. Asenteissa on nähtävillä syvä huoli, joka on useimmiten lähtöisin muualta kuin työistä itsestään. Huoli on lähtöisin länsimaisesta näkökulmasta. Kriittisissä keskusteluissa tytöt asetetaan mielellään uhripositioon, ja heidän omat näkemyksensä pääsevät harvoin esille. (Honkasalo 2011: 250–251, 261.) Lisa Weemsin (2009) mukaan tyttöjen (ja naisten) asema ja toimijuus tulee tunnustaa eikä katsoa asiaa siten, että tytöt ja naiset tarvitsevat vapautusta, jonka voivat tarjota länsimaiset hyväntekijät (Honkasalon 2011: 252 mukaan).

Nämä lähestymistavat saivat kiinnittämään erityishuomioita eettisiin ja asenteellisiin kysymyksiin. Laaja tutustuminen avasi näkökulmaa koko monikulttuurisen työn kenttään sekä yhteiskunnallisiin asenteisiin. Kirjallisuudesta löytyneet näkökulmat jaettiin keskustellen ja samalla pohdittiin omia ennakoasenteita. Kirjallisuuskeskusteluiden avulla löydettiin yhteinen asennoituminen opinnäytetyön eettisiin kysymyksiin.

2.3 Pienestä isoksi: ihmisen kehitys ja sensorinen integraatio

Opinnäytetyön kohderyhmänä on keskilapsuuden ja varhaisnuoruuden kehitysvaiheessa olevat tytöt. Keskilapsuus määritellään kestävän noin 6-vuotiaasta 12-vuotiaaksi (Nurmi – Ahonen – Lyytinen – Lyytinen – Pulkkinen – Ruoppila 2009: 70). Varhaisnuoruuden taas on katsottu kattavan ikävuodet 12. ja 14. välillä (Aalberg – Siimes 2007: 68). Keskilapsuuden aikana lapsi siirtyy kotoa laajempiin sosiaalisiin piireihin, kuten kouluun. Nämä uudet sosiaaliset kontekstit alkavat vaikuttaa lapsen kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen ja sitä kautta myös lapsen käyttäytymiseen. Lapsen kehityksen ja psyykkisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että lapsi muodostaa positiivisen käsityksen osaamisestaan ja selviytymisestään niin kotona, koulussa kuin kaveripiirissäkin. Jos positiivista minäkäsitystä ei synny, syntyy huonommuuden ja alemmuuden tunteita, jotka ovat riski lapsen älylliselle ja emotionaaliselle kehitykselle. Tämä vaikuttaa negatiivisesti myös hyvinvoinnin tunteeseen lapsen ihmissuhteissa. (Nurmi ym. 2009: 71.)

Varhaisnuoruudessa alkava murrosikä vaikuttaa käyttäytymiseen. Kehon fyysiset muutokset aiheuttavat levottomuutta ja kiihtymystä, käsitys itsestä vaihtelee nopeastikin ja nuori on hämmentynyt. Varhaisnuoruudessa kuohuu ja nuori joutuu kohtaamaan oman selkiytymättömyytensä, kun itsetuntemus on vasta rakentumassa. Nuoren voi olla vaikea ymmärtää ja sietää erilaisia yllätyksiä ja tunteita, jolloin hän tarvitsee tuekseen toisia nuoria ja perheen ulkopuolisia aikuisia. (Aalberg – Siimes 2007: 68–69.) Nuoruutta leimaa kypsymättömyys: persoonallisuuden rakentuminen on vielä kesken. Kypsymättömyys kuuluu tähän ikäkauteen ja sitä kuvaa nuoren lyhytjännitteisyys, yhdessä hetkessä eläminen ja nopeasti asiasta toiseen siirtyminen. (Aalberg – Siimes 2007: 83.) Nuoren itsetunto on hauras ja nuori täyttää tätä itsetuntonsa tyhjiötä kaikkivoipaisilla kuvitelmillä itsestään. Nuori tuo esille omaa itsevarmuuttaan, uhoaa ja antaa itsestään ehdottoman, itsevarman kuvan. Nämä suuruuskuvitelmat vuorottelevat oman mitättömyyden ja kelpaamattomuuden tunteiden kanssa. Nuori tarvitsee jatkuvasti palautetta siitä, millainen hän on ja nuori peilaa itseään toisten kautta: hän tuntee itsensä sellaiseksi, millaisena hän ajattelee muiden häntä pitävän. (Aalberg – Siimes 2007: 85–86.)

Kun lapsi tulee kouluikänsä, hänelle alkaa syntyä käsitys siitä, että toinen ihminen voi tulkita sosiaalisen tilanteen eri tavalla kuin hän itse. Kuitenkin kyky arvioida toisten tarkoituksia, toimintaa ja tunteita asettumalla toisen asemaan kehittyy vähitellen. Vasta keskilapsuuden lopulla lapsi pystyy tarkastelemaan vuorovaikutustilannetta sen ulkopuolelta

ja näkemään tilanteen kolmannen henkilön silmin. (Nurmi ym. 2009: 83.) Tunteet ovat tärkeässä asemassa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, sillä ihmiset tarkkailevat toistensa tunteita ja reagoivat niihin (Nurmi ym. 2009: 104). Ristiriitatilanteisiin suhtaudutaan eri tavalla. Kielen kehityksellä on tähän ratkaiseva merkitys. Kielen kehitys auttaa ratkaisuyrityksissä, mutta sitä voidaan käyttää myös aggression ilmaisemiseen. (Nurmi ym. 2009: 106.)

Kouluikäinen alkaa kaivata ikäistään seuraa, erityisesti samaa sukupuolta edustavia kavereita. Kavereiden kautta lapsi oppii sukupuolelleen ominaista käyttäytymistä, sosiaalisia taitoja sekä toiminnallisia taitoja itsenäisyyteen, fyysisiin suoritukseen, kielelliseen kehitykseen ja tietoihin liittyen. Kaveripiirissä opitaan moraalisen käyttäytymisen pelisääntöjä, kuten jakamista, vuorottelua ja tasapuolisuutta. (Nurmi ym. 2009: 109.) On todettu, että samassa kaveripiirissä olevat nuoret muistuttavat toisiaan. Esimerkiksi asuinpaikka, koulu, harrastukset, ikä ja sukupuoli on todettu kaveripiiriä yhdistäviksi tekijöiksi. Ryhmän jäsenten samankaltaisuuteen vaikuttavat myös ryhmän sisäiset normit ja paine niiden noudattamiseen. Ikätoverit toimivat myös malleina toisilleen. Kaveripiiri voi vaikuttaa nuoren käyttäytymiseen ja tehtyihin ratkaisuihin, kun nuori tutkii itselleen sopivia käyttäytymismalleja ja arvoja. (Nurmi ym. 2009: 149.)

Sensorinen integraatio liittyy vahvasti lapsen kehitysvaiheisiin. Lähteenä on käytetty A. Jean Ayresin (2008) sensorisen integraation teosta, sekä Sensorisen Integraation terapian Yhdistys Ry:n (myöhemmin Sity Ry) verkkosivuja. Sensorisen integraation käsitteellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sensorisen integraation viitekehyksen tarkoittamaa lapsen normaalikehitystä. Kun lapsi kehittyy, hän on jatkuvassa ja muuttuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön ja toiminnan kanssa. Ympäristö sekä lapsen oma keho tuottavat lapselle informaatiota, joka vaikuttaa esimerkiksi vireystilan säätelyyn, oman toiminnan sekä liikkeen säätelyyn ja kykyyn oppia uusia taitoja (Sity Ry n.d.). Lapsi liittää aistikokemuksia yhteen ja kokoaa näistä osista kokonaisuutta. Näin syntyy yhtenäinen käsitys esimerkiksi uudesta toiminnasta tai esineestä.

Yksilön aistitiedon jäsentäminen erilaisiin tarpeisiin on sensorista integraatiota (Ayres 2008: 28). Aistimukset voivat olla rauhoittavia tai innostavia. Lapsen työtä on leikki ja leikistä syntyy lapselle kuulo-, näkö-, tunto-, asento- ja tasapainotietoa. Leikin ja liikkeen avulla normaalisti kehittyvä lapsi haluaa kokea erilaisia aistimuksia, joiden avulla lapsi kehittää aistisäätelyään. Liikkeestä syntyy tasapaino-, liike-, asento- ja näköaistitietoa. Asentokontrolli kehittyy näiden aistitietojen avulla. Asentokontrollia tarvitaan pöytätason

työskentelyyn. Asentokontrollin kehitys mahdollistaa lapselle hienomotoriikan kehityksen. Käsien käytön perusedellytys on puolestaan tuntoaisti. Aistitiedon käsittelyn kehityksessä toistot vahvistavat juuri niitä hermoyhteyksiä, joita lapsi tarvitsee suoriutuakseen kyseisestä toiminnasta. (Sity Ry n.d.)

Havaintotoiminnot sekä kognitiiviset toiminnot kehittyvät merkittäväällä tavalla vuorovai-
kutuksessa sensomotorisen kehityksen kanssa. Tarve sensomotoriselle kokemiselle jatkuu, kun lapsi kasvaa isommaksi. Iän myötä sensomotorinen kokeminen sisältää yhä enemmän sosiaalisia tekijöitä sekä kielen, käsitteiden ja symboliikan merkitystä ja monimutkaisempaa ja kognitiivisesti haasteellisempaa toimintaa. Muun muassa motivaatio, itsetunto ja sosiaaliset roolit muokkautuvat lapsen motoristen taitojen kehityksen mukana. Liikkeiden ajastaminen, sarjoittaminen ja ennakointi sekä ongelmanratkaisukyky ovat tärkeässä roolissa, kun leikit muuttuvat haastaviksi sisältäessään yhä enemmän käsitteellistävää kieltä ja ajattelua. Lapsen fyysiset, kognitiiviset ja motoriset taidot kehittyvät aistitiedon käsittelyn avulla. (Sity Ry. n.d.). Sensorisen integraation viitekehysellä jäseneltiin havainnoinnissa ja ryhmänohjauksessa tapahtuneita ilmiöitä.

2.4 Tahtoa ja terapeuttisia tekijöitä: toimintaterapian viitekehykset

Inhimillisen toiminnan malli eli Model Of Human Occupation (myöhemmin MOHO) on teoreettinen malli siitä, miten ihmisen toiminnan eri ulottuvuudet näyttäytyvät toimintaterapian kautta. MOHO pyrkii selittämään toimintaan motivoitumista, toimintatapojen muodostumista ja toiminnan suorittamista. Inhimillisen toiminnan malli käsitteellistää ihmisen toiminnan kolmen toisiinsa sidoksissa olevan osatekijän kautta, jotka ovat tahto, tottumus ja suorituskyky. Tahto vaikuttaa toimintaan motivoitumiseen, tottumus kattaa tavat ja rutiinit joiden kautta ihmiset jäsentävät toimintaansa ja suorituskyky sisältää ihmisen fyysiset ja psyykkiset kyvyt toiminnan suorittamiseen. Malli korostaa myös fyysisten ja sosiaalisten ympäristöjen merkitystä ihmisen toiminnan ymmärtämisessä. (Introduction to MOHO n.d.) Inhimillisen toiminnan mallin käsitteiden suomennokset on otettu Hautalan, Hämäläisen, Mäkelän ja Rusi-Pyykösen kirjasta Toiminnan voimaa – toimintaterapia käytännössä.

Tahdon osa-alue sisältää ajatukset ja tunteet siitä, mitä henkilö pitää tärkeänä, missä hän kokee olevansa hyvä ja mistä hän pitää (Kielhofner 2008: 34). Tahtoon vaikuttaa

ihmisen biologiset taipumukset, kuten ärsykekyynys, yksilön aistisäätelylle sopivat aistikokemukset, temperamentti ja mahdollinen häiriö tai vamma. Nämä biologiset taipumukset vaikuttavat siihen, millaisia taitoja henkilölle kehittyy, mistä henkilö nauttii ja mitä hän pitää tärkeänä. Jotta ihmisen tahdon osa-alueita pystyisi ymmärtämään täysin, tulee ymmärtää sen osatekijöiden dynaaminen suhde: ihminen haluaa olla hyvä siinä, minkä koee tärkeäksi ja hän useimmiten pitää sellaisesta toiminnasta jossa on hyvä. (Kielhofner 2008: 35.)

Se, kuinka usein ihminen voi toimia tottumuksensa mukaan, riippuu hänen elinympäristönsä luotettavuudesta. Ympäristön pysyessä samanlaisena ihmisen toiminta pystyy muuttamaan rutinoituneeksi eikä hänen tarvitse tietoisesti miettiä jokaista tekoaan. Tavat määritellään taipumuksiksi reagoida samalla tavalla ympäristöissä ja tilanteissa, jotka ovat tarpeeksi tuttuja. (Kielhofner 2008: 52–53.) Tottumukseen liittyy myös roolit. Rooli on henkilökohtaisesti tai sosiaalisesti määritelty status ja siihen liittyvät asenteet ja toimintatavat. Roolit ovat usein riippuvaisia siitä, millaisessa sosiaalisessa ympäristössä ollaan ja toimitaan. Roolien sisäistämisen kautta ihmiselle tulee käsitys itsestään suhteessa muihin sekä häneltä odotettuun käyttäytymiseen. (Kielhofner 2008: 59–60.)

Inhimillisen toiminnan malli määrittelee ympäristön tietyiksi fyysisiksi, sosiaalisiksi, kulttuurisiksi, taloudellisiksi ja poliittisiksi piirteiksi henkilön elämässä ja nämä piirteet vaikuttavat toimintaan motivoitumiseen, toiminnan jäsentämiseen ja sen toteuttamiseen. Näiden kontekstien sisällä ihminen kohtaa erilaisia tiloja, esineitä, ihmisiä, odotuksia ja mahdollisuuksia joissa toimia. Ympäristö eri ulottuvuuksineen voi tarjota mahdollisuuksia ja resursseja tehdä erilaisia asioita, mutta se voi myös rajoittaa tai ohjata toimintaa tiettyyn suuntaan. Nämä tekijät voivat olla esimerkiksi fyysisen ympäristön paikkoja: bussi mahdollistaa toiminnan pitkän matkankin päässä, kun taas aita rajaa tietyllä alueella toimimisen. Toinen esimerkki ympäristön mahdollistavista ja rajoittavista tekijöistä ovat sosiaalisen ympäristön asenteet: perheen tuki toiminnan toteuttamiseen mahdollistaa, kun taas ulkopuolelta tulevat normit ja odotukset saattavat rajoittaa toimintaa. (Kielhofner 2008: 86–87.) Ympäristöllä on siis suuri merkitys sille, mitä tehdään ja miten toimitaan. Opin- näytetyön ympäristönä on tyttöjen vapaa-ajalla toteutettu nuorisotyö.

Kaikki yllämainitut asiat vaikuttavat toimintaan sitoutumiseen. Toimintaan sitoutuminen on avaintekijä muutokseen toimintaterapiassa. Se, mitä asiakas tekee, ajattelee ja tuntee muokkaa muutosprosessia. Tekoihin, ajatuksiin ja tunteisiin taas vaikuttaa ihmisen tahto,

tottumus, suorituskky ja ympäristö. Toiminnallinen sitoutuminen näkyy asiakkaan toiminnassa, jota toimintaterapeutti voi havainnoida. Toiminnallista sitoutumista ja sen kautta muutosta heijastaa valintojen ja päätösten tekeminen, sitoutuminen, erilaisten vaihtoehtojen tutkiminen, tunnistaminen, neuvottelemine, suunnittelemine, toiminnan harjoittelu, uudelleentulkinta sekä toiminnan ylläpitäminen vaikeuksista huolimatta. Näiden käsitteiden suomennokset on otettu Hautalan, Hämäläisen, Mäkelän ja Rusi-Pyykösen kirjasta Toiminnan voimaa – toimintaterapia käytännössä. (Kielhofner 2008: 171–172; Hautala ym. 2013: 252–253.) Vaikka Soman SOpen toiminnassa ei tehdä toimintaterapiaa, on tyttöjen sitoutuminen oleellista toiminnan onnistumiselle ja hanketavoitteisiin pääsemiselle.

Opinnäytetyössä tehtyä havainnointia jäseni Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointi (ACIS-FI). Arviointimenetelmä on suomennettu alkuperäisestä Assessment of Interaction and Communication Skills -menetelmästä, josta lyhenne ACIS tulee. ACIS-menetelmä perustuu Inhimillisen toiminnan malliin ja sen teoriaan. (Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointi 2016: 9.) ACIS jaottelee viestintä- ja vuorovaikutustaidot kolmeen osa-alueeseen: fyysiseen, tiedonvaihdon ja vastavuoroisuuden osa-alueeseen. Nämä osa-alueet on edelleen jaettu taidoiksi, joiden kautta toimintaa havainnoidaan. (Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointi 2016: 18.)

Fyysinen osa-alue pitää sisällään kehollisuuden, sillä keho on aina välineenä viestimiseen ja vuorovaikutukseen. Tässä osa-alueessa ovat muun muassa etäisyys ja läheisyys toisiin, ilmeet, eleet, kehon asennot ja liikkeet. Tiedonvaihdon osa-alueen tehtävänä on kuvata sitä, miten ihminen saa viestinsä perille ja ymmärretyksi. Vastavuoroisuuden osa-alue keskittyy kykyyn ymmärtää sosiaalisia tilanteita, ylläpitää yhteistyötä muiden kanssa sekä ajatusten ja tunteiden ilmaisuun sopivalla tavalla. (Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointi 2016: 15–16.)

Marilyn B. Cole on kirjoittanut kirjan ryhmädynamiikasta toimintaterapeuttisissa ryhmissä. Kirja kattaa aihealueita ryhmän suunnittelusta ohjaajuuteen ja ryhmän kehitysvaiheista erilaisten viitekehysten käyttöön. Colen teoria on vahvasti esillä etenkin ryhmän suunnittelu- ja toteutusprosessissa, sillä kirjassaan hän esittelee seitsemän vaiheen työtavan ryhmän ohjaamiseen. Tämä prosessi on kuvattu luvussa 4. Lisäksi Colen teorian avulla avataan ohjaajuutta ja ohjaajaparin toimintaa kuvauksessa. Teoria ohjasi myös

havainnoinnin suunnittelua. Seitsemän vaiheen työtapana on suomennettu Vappu Sallisen ja Tea Turusen opinnäytetyössä, josta suomennos on otettu tähänkin opinnäytetyöhön. (Sallinen – Turunen 2014: 25.)

Toisena toimintaterapian ryhmäteorian hyödynnettiin Linda Finlayn toimintaterapiaryhmiä käsittelevää teosta. Finlayn mukaan ryhmällä on suuri vaikutus sosiaaliseen kehitykseen (Finlay, 2001: 3). Ryhmä itsessään on ihmiselle mahdollisuus saada tukea, jakaa asioita sekä kokea vahvoja tunteita ja ryhmässä toimivia ihmissuhteita. Ryhmä on myös energian ja luovuuden lähde sekä paikka, jossa voi kokea voimakkaita normeja sekä paineita. (Finlay 2001: 5.) Nämä kaikki ominaisuudet yhdessä voivat tehdä ryhmästä hyvin vaikuttavan kokemuksen ihmiselle. Finlay kehottaa ryhmän kiinteyden eli koheesion rakentamiseksi käyttämään toimintaa, joka edistää vuorovaikutusta ja yhteistyötä jäsenten välillä, sekä edistämään samankaltaisuuden tunnetta. Finlay kuvaa koheesion tärkeyttä: hänen mukaansa *“hyvin koheettisessa ryhmässä jäsenet vuorovaikuttavat hyvin, suhtautuvat toisiinsa lämpimästi, ovat lojaaleja toisilleen ja luottavat ryhmään”*. (Finlay 2001: 79-80.) Ryhmän normit ovat välttämättömiä ryhmän toiminnalle. Normin avulla ryhmällä on yhteinen tapa käyttäytyä, jolloin jäsenet tietävät tullessaan ryhmään, miten heidän tulee käyttäytyä ja miten toiset tulevat käyttäytymään. Tämä luo ennustettavuutta. Normit mahdollistavat ryhmätavoitteiden saavuttamisen. Normit voivat olla myös haitallisia ryhmän toimivuudelle. Ryhmä voi esimerkiksi juuttua tietynlaisiin kaavoihin ja haitalliseen käytökseen. Haitalliset normit lyhentävät ryhmän elinikää, heikentävät ryhmässä syntyvää luovuutta ja kaventavat katsontakantaa. (Finlay 2001: 75–76.)

Ryhmätapaamisen ohjaukseen valmistauduttaessa tavoitteena oli saada syvempi ymmärrys ryhmästä ja sen merkityksestä yksilölle. Ihmisen varhaiset kokemukset heräävät ryhmässä. Tästä syystä ryhmän kiinteä ulkoinen rakenne on erityisen merkittävä tekijä. Kiinteällä ulkoisella rakenteella tarkoitetaan tässä ryhmälle luotuja puitteita. Ryhmän tavoitteet ja turvallisuus rakentuvat ryhmäpsykoterapiassa puitteiden varaan. Ryhmän kaksi perustehtävää ovat varsinainen perustehtävä ja ryhmän turvallisuuden ylläpitäminen. Perustehtävän suorittamiseen jää vähemmän energiaa, jos perusturvallisuuden säilyttäminen vaatii paljon. (Leinonen, 2003:152).

Muita ryhmän suunnittelun ja ohjauksen taustalla vaikuttaneita teoksia ovat Irvin D. Yalommin ryhmäpsykoterapian teoriaa ja käytäntöä käsittelevä kirja. Kyseistä teosta on käy-

tetty lähteenä myös Finlayn toimintaterapiaa käsittelevässä kirjassa. Muun muassa Finlayn teoksesta löytyvät ryhmän terapeuttiset tekijät avataan laajemmin Yalomin kirjoittamassa *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (2005).

3 Havainnoiden kohti tyttöjen maailmaa

“Tutkimushavainnointi on ihmisen kokonaisvaltaista ja tietoista ilmiöiden, asioiden ja tapahtumien aistimista suhteessa siihen, missä ne ilmenevät.” (Vilka 2006: 9.)

Havainnoinnin tarkoituksena oli saada käsitys siitä, millaisena tämän ryhmän vuorovaikutus ja dynamiikka näyttäytyy. Havainnointikerran pohjalta suunniteltiin ja toteutettiin kaksi ryhmätapaamista.

3.1 Mistä lähdettiin: havainnoinnin teoria ja kulku

Suurin etu havainnointitutkimuksessa on se, että sillä saadaan välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnoinnin kautta päästään tutkittavien luonnollisiin ympäristöihin, jolloin tutkitaan todellista elämää ja maailmaa keinotekoisen tutkimusasetelman sijaan. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2015: 213.) Havainnointia käytetään tutkimusmenetelmänä silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä löytyy hyvin vähän tai ei lainkaan tietoa. Havainnointi myös kytkee saadun tiedon sen kontekstiin paremmin kuin muut tutkimusmenetelmät. Havainnointi on sopiva menetelmä silloin, kun tutkitaan yksittäisen ihmisen vuorovaikutusta ja toimintaa tai ympäristöä. Se sopii vaikeasti ennakoitaviin ja nopeasti muuttuviin tilanteisiin sekä lasten ja nuorten tutkimiseen. (Grönfors 2010: 157; Vilka 2006: 38.) Opinnäytetyössä esiintyy monet havainnointitutkimukseen sopivat elementit: vuorovaikutus, lapsiryhmä ja se, ettei ilmiöstä ole juurikaan tietoa. Havainnoimalla Soman SOpen olohuonetoimintaa saatiin tietoa nimenomaan tästä ryhmästä tässä ympäristössä.

Tutkimusta tehdessä tutkija voi olla pelkästään havainnoija ja olla osallistumatta tutkittavien elämään ja toimintaan, vaikka tutkittavat tietävätkin että heitä havainnoidaan. Tällaisissa tutkimuksissa tutkijan rooli on olla mahdollisimman näkymätön. Tutkijan ollessa pitkään näkymättömänä tarkkailijana tutkittavat tottuvat tilanteeseen, mutta tutkijan tilapäinen läsnäolo voi muuttaa käytöstä. (Grönfors 2010: 160.) Vaikka havainnointitilanteessa tytöt olivat selvästi kiinnostuneita uusista aikuisista, havainnoitsijat onnistuivat pysyttelemään sivuroolissa ja ryhmätapaaminen toteutui aikaisempien normien ja sääntöjen mukaisesti.

Kun kaksi ihmistä havainnoi, he voivat jakaa työtä tai havainnoida samaa kohdetta saaden uskottavuutta kahden aineiston johdonmukaisuudesta. Refleктоiva ja tulkitseva keskustelu kahden tutkijan välillä auttaa tutkimusprosessia eteenpäin. (Aarnos 2010: 175.) Havainnoinnissa molemmat opinnäytetyöntekijät havainnoivat ryhmädynamiikan ja vuorovaikutuksen osa-alueita vuorotellen. Havainnoinnin suunnittelu ja tulosten käsittely tehtiin yhteistyössä.

Havainnointiprosessin kulku

Keskustelut työntekijöiden kanssa opinnäytetyön aiheesta

Havainnointikirjallisuuteen perehtyminen

Ryhmädynamiikkaan ja vuorovaikutukseen perehtyminen kirjallisuuden avulla

Muistilistan muodostaminen kirjallisuuden perusteella

Havainnointikerta

- 1. havainnoija: kello 14–15 vuorovaikutus, kello 15–16 ryhmädynamiikka
- 2. havainnoija: kello 14–15 ryhmädynamiikka, kello 15–16 vuorovaikutus

Havainnointimuistiinpanojen vertailu ja purkaminen, yhteenvetojen tekeminen ja jatkossa huomioitavien asioiden kirjaaminen

Kuvio 1. Havainnointiprosessin kulku

Tutkimusta tehdessä pelkkä muistinvarainen tieto ei riitä, vaan tutkijan tulee tehdä muistiinpanoja havainnointitilanteesta. Havainnoinnista tarvitaan aineistoa sekä vuorovaikutustekijöistä että kontekstista, jossa toimitaan. Muistiinpanoja tehdessä tehdään esianalyysia, valikoidaan mitä kirjoitetaan. (Grönfors 2010: 164–166.) Teoria ohjaa tietoisien valikoinnin tekemistä. Valikointi auttaa pysymään tutkimukselle oleellisissa asioissa, eikä tutkimuksen teko tällöin rönstyile. (Vilka 2006: 13.)

Havainnoinnin kannalta olennaisiksi osa-alueiksi tässä kontekstissa nousivat ryhmädynamiikka ja vuorovaikutus. Näitä osa-alueita jäseneltiin ja pilkottiin Marilyn B. Colen ja Linda Finlayn ryhmäteorioiden sekä ACIS-arviointimenetelmän avulla. ACIS-arviointime-

netelmän osa-alueet ohjasivat opinnäytetyöntekijöiden havainnointia, jotta voitiin huomioida oleelliset vuorovaikutuksen osa-alueet koko ryhmän toiminnassa. Havainnoitavan ryhmän jäseniä ei arvioitu yksittäin eikä tuloksia pisteytetty.

Marilyn B. Colen ja Linda Finlayn teorialtoimintaterapeuttisesta ryhmästä ohjasivat ryhmädynamiikan havainnointia. Tähän osa-alueeseen nostettiin esimerkiksi ryhmän sisäiset normit ja roolit sekä ryhmän toimintaa ylläpitävät ja estävät tekijät. Havainnointitilanteessa käytetty muistilista eri tekijöistä löytyy liitteestä 1.

Havainnoinnin luotettavuuden lisäämiseksi havainnoitsijat esittäytyivät tytöille ja kertoivat, miksi ovat tulleet ja miksi eivät osallistu toimintaan. Tytöille myös kerrottiin, että havainnoitsijat ohjaavat seuraavat kaksi ryhmätapaamista.

3.2 Lähtökohdilla lentoon: havainnot ryhmän suunnittelusta

SOMan Sopen ryhmänohjaaja pyydettiin kertomaan tulevan ryhmätapaamisen kulusta ennen sen toteutumista. He kertoivat ryhmätapaamisen alkavan pöydän äärestä, koska tytöt ovat yleensä levottomia tullessaan ryhmään. Päivän ideana oli askarella käsi, johon tytöt toisiaan haastatteleamalla pohtivat ja sitten kirjaavat itsestään ominaisuuksia, kuten lempiväri, ikä tai hiusten väri. Käden askartelussa ja kaverin haastattelussa tarkoituksena on löytää ominaisuuksia, joissa ollaan erilaisia. Lisäksi tavoitteena on askarella kansiot tulevan syksyn askartelutöille. Sitten seuraa yhteinen teehetki. Teen jälkeen on mahdollisesti hetki, jolloin on vapaata toimintaa. Lopuksi käteen kirjattuja ominaisuuksia esitellään ja jaetaan yhdessä teeman ”Erilaisia, samanlaisia” ympäriltä. Tavoitteena on etsiä ryhmästä niitä, joilla on samoja ominaisuuksia kuin itsellä. Tapaamisen lopuksi toivotaan syntyvän keskustelua siitä, mitä tytöt toivovat ryhmältä tulevalle talvelle.

Teehetkeä vietettäisiin ryhmätoiminnan lopussa, koska tytöt lähtevät usein heti teehetken jälkeen, vaikka toiminta olisi vielä kesken. Tilan seinällä oli tytöille ohjelmataulu, josta ilmeni päivän teema, toiminnot, niiden kellonajat ja läsnä olevien aikuisten nimet. Tiedossa oli, että vanhemmat tytöt eivät haluaisi nuorempia mukaan ryhmään. Ohjaajien kertomuksista ilmeni, että tytöt ovat esittäneet toiveita ryhmässä tehtävästä toiminnasta. Ohjaajien mukaan toiveet ovat usein epärealistisia: esimerkiksi retkiä on toivottu, mutta retket eivät ole onnistuneet ryhmän levottoman käytöksen vuoksi. Ohjaajat järjestelivät tilat ja laittoivat tarvikkeet valmiiksi ennen tyttöjen saapumista ryhmään.

3.3 Räiskyvää energiaa ja erilaisuutta: havainnot ryhmätoteutuksesta

Ryhmän alkaessa paikalle saapui kahdeksan tyttöä ja myöhemmin viisi tyttöä lisää. Heti alussa oli havaittavissa paljon purkautumatonta fyysistä ja henkistä energiaa. Vuorovai-
kutua oli äänekkästä ja fyysistä kontaktia syntyi paljon: tytöt muun muassa puhuivat kovaa
yhteen ääneen, ravistelivat, komensivat ja tönivät toisiaan.

Tytöt ohjattiin pitkän pöydän ääreen työskentelemään. Kun nuoremmat tytöt saapuivat
paikalle, vanhemmat tytöt protestoivat. Ryhmässä oli selkeästi havaittavissa myös pie-
nempiä kaveriryhmiä. Ohjaaja kertoi, mitä tänään askarrellaan ja ryhmällä oli vaikeuksia
kuunnella keskittyneesti. Puheenvuoroja ei ollut, joten päällekkäin puhumista syntyi. Ra-
jut liikkeet toisia kohtaan ja levoton liikehdintä ilmenivät myös toiminnan aikana. Keski-
määrin askartelun aikana keskittyminen oli kuitenkin parempaa ja melutaso laski hiukan.
Työskentely oli rinnakkaistyöskentelyä, jokainen askarteli itsenäisesti.

Ryhmässä ilmeni keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteiden lisäksi vahvaa aistihakui-
suutta, kuten sukkasillaan ulkona juoksemista, teen kaatamista maahan, huutamista,
toisten koskemista, puristamista ja lyömistä, päämäärätöntä kävelyä, askartelua seisaal-
taan sekä verhojen läpi kulkemista.

Nuoremmat tytöt ohjautuivat itse saavuttuaan pienempään erillispöytään. Nuorempien
yhteistyö askartelussa oli sujuvampaa. Nuoremmat ja vanhemmat tytöt eivät juuri kom-
munikoineet keskenään.

Tuli pieni vapaahetki ja osa tytöistä halusi pelata lautapeliä. Peli ei kuitenkaan onnistunut
levottomuuden takia, palaset lensivät laudalta ja peli keskeytettiin. Osa istui sohvalla ja
jutteli ohjaajan kanssa, hetki oli mukava ja myönteinen ympäröivästä metelistä huoli-
matta.

Teehetken valmistelu oli mieluinen tehtävä ja ohjaaja jakoi tehtävän niille, jotka olivat
ensimmäisenä saaneet askartelunsa valmiiksi. Teehetkessä näyttäytyi ryhmän vaikeus
jakaa ruoka niin, että sitä riittää kaikille. Murot loppuivat kesken ja niitä jouduttiin hake-
maan lisää kaupasta. Ohjaajat totesivat keskenään, että tänään ei askartelutuotosten
läpikäyminen onnistu, koska ryhmä oli niin levoton.

Tytöillä oli selvästi tarve myönteiselle palautteelle: opinnäytetyöntekijöille tultiin näyttä-
mään askarteluja ja kysymään, ovatko ne hienoja. Tytöt vastailivat hymyihin ja kysyivät

opinnäytetyöntekijöitä mukaan peleihin, vaikka he olivat tytöille vieraita ja vetäytyivät sohvalle tekemään muistiinpanoja. Ryhmä oli myönteisen kiinnostunut uusista ihmisistä. Toiveita seuraavan kerran toiminnasta heräsi myös, kuten kakun leipominen. Tyttöjen lähtiessä kotiin heitä muistutetaan, että ensi kerralla ohjaajina ovat opinnäytetyöntekijät.

3.4 Mitä tästä sitten jäi käteen: havainnoinnin yhteenveto

Ryhmä toteutui iltapäivällä kello 14.00–16.00 ja tytöt tulivat ryhmään pääosin suoraan koulusta. Paikalla oli yhteensä 13 tyttöä, kolme ohjaajaa ja kaksi havainnoijaa. Ryhmän normeina vaikutti olevan päälle puhuminen ja kovaäänisyys, raju fyysinen kontakti toisiin ja esineiden heittäminen toiselle ojentamisen sijaan. Tämä kaikki ovat osa nonverbaalista viestintää, jolla tuetaan verbaalista viestintää, viestitään tunteita ja asenteita sekä korvataan puhetta. (Finlay 2001: 42). Ryhmän jäsenten kovaäänisyys ja henkilökohtaisen tilan tarpeen vähyyksy voi olla kulttuuriin tai ikäkauteen liittyvää. Raju koskettaminen vaikutti olevan haitallinen normi ja se ilmensi myös vahvaa aistihakuisuutta, jota ryhmässä oli havaittavissa.

Tyttöjen vireystaso ja sen myötä aistihakuisuus vaikutti toimintaan ja sen onnistumiseen huomattavasti. Tyttöjen voimakas tarve liikkua ja pitää kovaa ääntä voi kertoa tarpeesta purkaa koulupäivän jälkeinen turhautuminen sensorisin keinoin. Askartelu toimintana vaikutti epäsovivalta tyttöjen senhetkiseen vireystilaan, sensoriseen tarpeeseen ja ryhmän vuorovaikutusnormeihin nähden.

Myös keskittyminen paikallaan oli vaikeaa, josta seurasi askartelua ympäriinsä kävelen. Korkea melutaso vaikutti oletettavasti ryhmän keskittymiseen ja tarkkaavuuteen. Seinällä oleva aikataulu oli hyödyksi: tytöt ottivat kontaktia arvailemalla havainnoijien nimiä. Kaikki ryhmän jäsenet eivät mahtuneet saman pöydän ääreen. Tämä mahdollistaa ryhmän jakamisen ja siten helpomman hallinnan, mutta myös estää ryhmäkoheesion kehittymistä. Ryhmän koheesio edistää ryhmän terapeuttien hanketavoitteiden saavuttamista.

Useampaan pöytään jakautuminen kannustaa myös pienryhmien vastakkainasettelun syntyyn. Ryhmään oli syntynyt ystävyys ja iän perusteella paljon sisäisiä jakoja ja tämä näytti olevan normi. Tällä hetkellä ryhmän yhtenä normina vaikutti olevan siis liitoutuminen ja jakautuminen. Tyttöjen tavoitteena voi olla esimerkiksi omien kavereiden

kanssa oleminen. Lieveilmiönä syntyy epäkoheettinen ryhmä. Ryhmässä on vallankäyttöä vanhemmilta nuoremmille tytöille, nimittelyä ja toisten yksityisasioihin puuttumista. Ryhmässä normina on myös uhmata tunteiden näyttämistä: kun olisi syytä olla pahoillaan, korvataan pahoittelu defenssikeinona ylimielisyydellä.

Jakaminen ruokailutilanteissa oli vaikeaa. Ryhmän normina olikin varmistaa, että pääsee ruoanhaussa alkupäähän jonottamaan ja saa itse mahdollisimman paljon ruokaa. Ryhmätoimintaa häiritsevä matkapuhelimen käyttö oli yleistä ryhmän aikana, puhelimilla kuvattiin toisia ilman lupaa, kuunneltiin musiikkia ja pelattiin. Tytöt näyttivät puhelimiaan toisilleen ja puhelimet kiersivät kädestä käteen. Toisten puhelimia myös katsottiin ilman lupaa.

Sääntöjen sopiminen oli tekemättä ja tämä vaikutti ryhmätilanteeseen kaikilta osin. Päivän teeman suunnitteluun olisi hyvä panostaa siten, että Debora-hankkeen tavoitteet toteutuvat. Koska askartelutuotosten käsittely – jossa varsinainen toiminnan tavoite olisi voinut täytyä – jäi viimeiseksi, ryhmän keskittyminen ei riittänyt enää. Ryhmän suunnittelun tärkein vaihe on ryhmäkerran varsinaisen tavoitteen asettaminen ja pohtiminen, miten tavoite saavutetaan. Tytöillä oli selvästi tarve myönteiselle palautteelle. Tämä olisi tärkeää tyttöjen itsetunnon tukemiseksi.

Havainnoinnista nousseet kehittämisen kohteet olivat ryhmän sisäinen myönteinen vuorovaikutus, säännöt, ryhmädynamiikan kasvun tukeminen myönteiseen suuntaan, turvallisuus, koheesion rakentaminen, olemassa olevien klikkien purkaminen ja toimintaa tukevan aistiympäristön luominen. Klikki määrittellään muutaman nuoren muodostamaksi ryhmäksi, jolla on jokin yhdistävä tekijä. Tämä voi olla esimerkiksi sama koulu, harrastus tai ikä. (Nurmi ym. 2009: 148.)

4 Yhteistyötä ja yhtä juhlaa

“Tulokset muodostuvat vasta, kun tulokset asetetaan keskusteluun muiden tutkimusten ja teorioiden kanssa.” (Vilka 2006: 89.)

Ryhmätapaamisen kuvaus toimii esimerkkinä siitä, miten tyttöjen avointa ryhmää voi suunnitella ja ohjata. Suunnittelulla ja ohjauksella haluttiin vastata myös Debora-hankkeen tavoitteisiin.

4.1 Miten ryhmä syntyi: ryhmänohjauksen suunnitteluprosessi

Ryhmän ohjauksen suunnittelu on tehty mukaillen Marilyn B. Colen seitsemän askeleen vaiheen työtapaa. Nämä seitsemän askelta ryhmän suunnittelussa ovat esittely, toiminta, jakaminen, prosessointi, yleistäminen, soveltaminen ja yhteenveto. (Cole 1998: 4.) Näitä eri vaiheita avataan kunkin osion kohdalla enemmän.

Opinnäytetyöpari suunnitteli ryhmäkerrat yhdessä. Suunnittelussa jaettiin vastuutehtävät ja valmistelut tasapuolisesti. Roolit ja ohjausvastuut oli jaettu, jotta toiminta ja yhdessä ohjaaminen olisi mahdollisimman selkeää ja yhtenäistä. Ryhmäkerrat suunniteltiin havaintojen perusteella, keskittyen erityisesti miellyttävän ja turvallisen ryhmätilanteen luomiseen sekä klikkien purkamiseen.

Suunnitteluprosessissa mietittiin sitä, miksi tytöt saapuivat havainnointikerralla ryhmään äänekkäästi ja fyysisesti levottomina. Suomen somalit -kirjaan haastateltu henkilö, Suomeen nuorena saapunut somalialaistaustainen Wali kertoo, kuinka nuorelle siirtyminen koulusta kotiin on raskas. Walin mukaan koulumatkan aikana tapahtuu kääntäminen kulttuurista toiseen - koulussa toimitaan suomalaisena ja koulumatkalla nuoren on kääntytävä henkisesti somalialaiseksi. (Mubarak – Nilsson – Saxén, 2015: 99.)

Tätä pohdittiin yleisesti monikulttuuristaustaisten tyttöjen kohdalla: koetaanko muissakin kulttuuritaustoissa samaa vaikeutta ja miten se vaikuttaa tyttöjen ryhmään saapumiseen. Toisena merkittävänä tekijänä ryhmän alkulevottomuuteen vaikutti olevan koulupäivän jälkeinen korkea energiataso ja tarve vahvoille aistikokemuksille. Alkutilanteen käsitteilyyn ja suunnitteluun hyödynnettiin sensorisen integraation viitekehystä.

Sity Ry:n internetsivuilla kerrotaan: "Havainnoitavissa olevaan aistisäättelyyn vaikuttavat sekä yksilön sisäiset tekijät että ympäristöön ja vuorovaikutukseen liittyvät ulkoiset tekijät. Kun ulkoiset tekijät (tehtävä, ympäristö, vuorovaikutussuhteet, kulttuuri) ja sisäiset tekijät (yksilön kyky käsitellä aistitietoa, tunteita, ylläpitää tarkkaavuutta) sopivat yhteen, nähdään lopputuloksena tilanteeseen sopiva tarkoituksenmukainen toiminta" (Sity Ry n.d.).

Yllä olevassa tiivisty olennainen ryhmän vireystasoon vaikuttavista tekijöistä. Näitä kaikkia tekijöitä pyrittiin pohtimaan ja huomioimaan alkua suunniteltaessa.

Tavoitteet ovat tärkeitä ryhmätoiminnassa, sillä ne selventävät sitä, miksi ryhmän on tarpeellista kokoontua. Tavoitteet tulisi tehdä lasten kanssa yhteistyössä lapsinäkökulman saamiseksi. Ryhmänohjaajien täytyy kuitenkin muistaa, ettei lapsilla välttämättä ole kokemusta osallisuudesta itseään koskeviin ratkaisuihin. (Muhonen – Lallukka – Turtiainen 2009: 29–30.) Tavoitteet toimivat ryhmän lähtökohtina, ne tiivistävät ryhmää ja antavat merkityksen toiminnalle. Tavoitteita ja niiden saavuttamista seuraamalla voidaan myös arvioida ryhmän toimintaa ja näin ollen kehittää sitä. (Muhonen ym. 2009: 32.) Tavoitteet ovat toimivampia kuin säännöt ryhmän toiminnan suuntaamisessa, sillä sääntöihin liittyy velvoitteita kun taas tavoitteet motivoivat toimintaan. (Muhonen ym. 2009: 37.)

Ryhmäkerran tavoitteiksi asetettiin energian purkaminen, juhlan suunnittelu, klikkien purkaminen, sääntöjen/normien asettaminen sekä ryhmähengen ja mukavan ilmapiirin tukeminen. Näillä tavoitteilla haluttiin vastata Debora-hankkeen tavoitteisiin. Ohjaajien tavoitteena oli myös antaa positiivista palautetta tytöille. Suunnittelussa omiin asenteisiin haluttiin tietoisesti myönteinen ja lämmin sävy tyttöjä kohtaan. Terapeuttisen ryhmäohjaajan työn taustalla asenteena tulee olla välittäminen, aitous, hyväksyntä ja empatia. Mikään ohjaustekninen tekijä ei nouse tätä tärkeämmäksi. (Yalom 2005: 117). Tyttöjen myönteiseen kohtaamiseen valmistauduttiin näitä periaatteita noudattaen.

Havainnointikerran perusteella vaikutti siltä, että pöydän ääressä toiminnan aloittaminen ei ole paras mahdollinen tapa ryhmän aloitukseen tyttöjen fyysisen levottomuuden takia. Toimintaa on hyvä olla heti alussa, sillä tytöt tarttuvat toimeen nopeasti. Ryhmäkoheesio kannalta olisi tärkeää, että tytöt mahtuvat kaikki saman pöydän ääreen.

Tavoitteena oli suunnitella toiminta, jossa pääsisi vuorovaikutukseen muiden ryhmän jäsenten kanssa. Tämä vahvistaisi ryhmään kuulumista ja ryhmän keskinäistä vuorovaikutusta. Yksi tärkeimmistä ryhmän toimintaan vaikuttavista tekijöistä oli ryhmän sisäiset

klikit. Suunnittelussa tavoitteeksi nousi niiden purkaminen toiminnan avulla. Tärkeäksi nousi myös tyttöjen mielenkiinnonkohteiden huomiointi. Tyttöillä oli paljon toiveita ryhmätoimintaa kohtaan ja näihin haluttiin vastata. Näin ryhmätoiminta olisi asiakaslähtöistä, motivoivaa ja sitouttavaa.

4.2 Mitä täällä tapahtui: ryhmänohjauksen kuvaus

Ryhmänohjauksen tarkoituksena oli saada aikaan ryhmätilanne, jossa ryhmä voisi kehittää vuorovaikutustaan parempaan suuntaan. Tytöt olivat toivoneet olohuonetoiminnalta muun muassa leipomista, kavereiden kanssa yhdessäoloa ja tanssimista. Tyttöjen toiveisiin tartuttiin ja ne otettiin suunnittelun pohjaksi.

Ensimmäistä ryhmänohjausta ideoitaessa syntyi ajatus discosta. Discosta tuli varteenotettava vaihtoehto, koska tytöt kaipaavat liikettä ja musiikki vetoaa useimpiin. Toinen ryhmätapaaminen toteutui kansainvälisenä tyttöjen päivänä. Näin ollen disco muutettiin tyttöjen päivän juhlaiksi. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella tarkoituksena oli saada tytöt suunnittelemaan tyttöjen päivän juhlaa. Tämän vetoavan toiminnan avulla voitaisiin harjoitella vuorovaikutuksen taitoja sekä rikkoa ryhmän haitallisia normeja. Juhlien suunnittelulla luotiin ennakoitavuutta seuraavalle ryhmätapaamiselle, sillä suunnittelun jälkeen tytöt tiesivät, mitä seuraavalla kerralla tapahtuu.

Koska ryhmätapaamisen kahdella kerralla on yhteys toisiinsa, toisesta tapaamisesta kerrotaan tiivistetysti pohdinnassa (luku 5). Toisen ryhmänohjauksen kuvaus katsottiin opinnäytetyön tehtävän kannalta tarpeettomaksi. Tämän vuoksi painoarvo annettiin ensimmäiselle ryhmänohjaukselle ja sen suunnittelulle. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella ilmeni opinnäytetyön tehtävän ja tavoitteen kannalta hyödyllisiä ilmiöitä, joita kuvataan seuraavissa kappaleissa.

4.2.1 Riehumistanssilla liikkeelle: ryhmätapaamisen aloitus

Esittely (*introduction*) pitää sisällään lämmittelyn, tunnelman luomisen, odotusten luomisen ryhmälle, ryhmän tarkoituksen selittämisen sekä lyhyen yhteenvedon ryhmäkerran kulusta (Cole 1998: 4–6). Ohjaajan tulee huomioida ryhmän alussa ryhmän jäsenten vastaanottavuus sekä vireys- ja tunnetila. Lämmittelyn tarkoituksena on saada ryhmän huomio, rentouttaa heidät ja valmistella heidät tulevaan toimintaan. (Cole 1998: 4.)

Yksi ryhmätapaamisen tavoitteista oli energian purkaminen. Havainnoinnissa huomattiin, että tytöillä oli paljon energiaa ja tarve vahvoille aistikokemuksille. Lämmittelytoiminnaksi oli valittu "riehumistanssi", jossa tuota energiaa pääsi rakentavasti purkamaan. Lämmittely suunniteltiin niin, että sen jälkeen tyttöjen on helpompi keskittyä juhlan suunnitteluun ja ryhmässä toimimiseen. Lämmittely oli onnistunut, sillä sen jälkeen tytöt olivat valmiita vastaanottamaan ohjeita ja keskittymään meneillä olevaan toimintaan. Tavoitteeseen vastattiin onnistuneesti ja ryhmä sai hyvän alun, josta lähteä liikkeelle.

Ryhmän tunnelman luomiseen vaikuttavat sopivan lämmittelytoiminnan valinta, ympäristö sekä ohjaajan ilmeet ja tapa puhua. Myös terapeutin luomiin odotuksiin vaikuttaa hänen tapansa ilmaista itseään: jos terapeutti ei ota toimintaa tosissaan, ei ota ryhmäkään. (Cole 1998: 5.) Lämmittelyn jälkeen oli yhteinen esittelykierros. Kierros keskeytyi, kun ryhmään tuli nuorempia tyttöjä. Paikalla olleet tytöt eivät olisi halunneet uusia tyttöjä mukaan. Opinnäytetyöntekijät kertoivat, että tämä ryhmä ja juhla on tarkoitettu kaikille ja että kaikki toivotetaan tervetulleiksi. Tällä tavalla asetettiin normi siitä, ettei ketään syrjitä.

Nimikierroksen ja toisiin tutustumisen jälkeen kerrottiin päivän ohjelmasta eli juhlien suunnittelusta. Ryhmälle kerrottiin, että onnistunut juhlien suunnittelu edellyttää yhteistyötä, toisten huomioimista ja kuuntelua. Työille korostettiin heidän vastuutaan juhlien onnistumisesta: juhla on heidän ja he luovat sen toiminnallaan. Toiminnalle luotiin tunnelma ja ryhmälle asetettiin odotuksia toiminnan sujumisesta. Tämä tehtiin korostamalla yhteistyön merkitystä ja tyttöjen vastuuta ryhmän onnistumisesta. Näin voisi syntyä myös vastuu ryhmän ilmapiiristä.

Colen mukaan ryhmän tarkoitus pitää kertoa ryhmän jäsenille selkeästi, eikä sitä saa jättää tekemättä. Tarkoitus tulee selittää sillä tavalla, että jäsenet ymmärtävät sen. Jokaisen toiminnan tavoite tulisi kertoa selkeästi jokaisen kerran alussa. Kun ryhmän jäsenille kerrotaan, millä tavalla toiminta tulee auttamaan heitä, he ovat kiinnostuneempia siitä. (Cole 1998: 5–6.) Ryhmäkerran tarkoituksena oli suunnitella juhlat niin, että tytöt tekisivät yhteistyötä ja kohtelisivat toisiaan ystävällisesti. Tämä kerrottiin tytöille ryhmän alussa ja muistutettiin siitä ryhmän aikana. Ryhmälle kerrottiin, että tässä ryhmässä kaikki otetaan mukaan ja kaikki ovat samanarvoisia. Vastuu juhlista oli tytöillä, ja niiden onnistuminen kiinni siitä, että kaikki tekevät yhteistyötä.

Ryhmätapaamisen yhteenvedossa kerrotaan aikaraamit, välineet ja käytännöt, joiden mukaan toimitaan. Ryhmän jäsenten on helpompaa suunnitella omaa toimintansa kestoa, kun heille kerrotaan aikaraamit, joiden puitteissa toimitaan. Kun ryhmälle kerrotaan, että asioita käydään yhdessä läpi, he saavat mahdollisuuden kontrolloida sitä, mitä kertovat itsestään. Ryhmätapaamisen lyhyt yhteenveto antaa myös ryhmän jäsenille käsityksen siitä, mikä on toiminnan tarkoituksena. (Cole 1998: 6–7.) Ryhmätapaamisen vaiheistus kerrottiin tytöille alkulämmittelyn ja nimikierroksen jälkeen. Ensin käytiin läpi yhteisiä käytäntöjä, sitten arvottiin tytöt pienryhmiin joissa suunniteltiin juhlat. Tämän jälkeen keskusteltiin siitä, miten ryhmätyö on mennyt ja viimeiseksi oli teehetki eli välipala. Yhteenvedon lisäksi esillä oli taulu, josta tytöt saattoivat katsoa päivän teeman, kellonajat, toiminnot ja läsnä olevat ohjaajat.

4.2.2 Mitä meidän juhliin tulee: toimintaosuus

Toimintaosuutta (*activity*) suunnitellessa tulee ottaa huomioon aikataulu ja toiminnan vaiheistus, terapeutitset tavoitteet, ryhmän jäsenten fyysiset ja psyykkiset kyvyt, ohjaajan tietotaito sekä mahdollisuudet toiminnan soveltamiseen (Cole 1998: 7–8). Toimintojen valinta täytyy aina suunnitella ryhmän jäsenten fyysisten ja psyykkisten kykyjen mukaan. Jos ryhmällä ei ole fyysisiä tai psyykkisiä vammoja tai sairauksia, voi haasteena olla kaikille mielenkiintoisen toiminnan löytäminen, jossa voi oppia jotain uutta ja joka on merkityksellinen. Toimintojen valintaan vaikuttaa myös ohjaajan tietotaito. Jotta ohjaaja pystyy soveltamaan toiminnan ryhmälle sopivaksi, toiminnan tulee olla hänelle tuttu. Toiminnan soveltaminen vaatii myös tietoa toiminnan analyysistä ja synteisistä. Toiminnan analyysissä toiminta pilkotaan osiksi, ja nämä toiminnan osat suunnitellaan vastaamaan ryhmän jäsenten kykyjä. (Cole 1998: 8.)

Tällä ryhmällä haasteena on vuorovaikutus toistensa kanssa. Kiinnostus toimintaan oli yhteinen, sillä tytöt vaikuttivat olevan innoissaan juhlista. Näin ollen toimintaa pystyttiin soveltamaan kyseessä olevalle ryhmälle sopivaksi. Vuorovaikutushaasteiden takia tytöt arvottiin pienryhmiin. Etukäteen tiedossa oli juhlakerran aikaraamit, joten opinnäytetyöntekijät pystyivät ohjaamaan tyttöjen suunnittelua niin, että suunnitelmat pysyivät realistisissa mittasuhteissa.

Ryhmätapaamisen tarkoituksena oli suunnitella seuraavan kerran juhlia kolmessa pienryhmässä, joiden teemat olivat leivonta, muut tarjottavat sekä musiikki ja koristelu. Toimintaa suunnitellessa tytöt oli päätetty arpoa pienryhmiin ja näin purkaa klikkejä, jotka

oli havaittu aiemmalla tapaamisella. Arvonta suoritettiin suljetulla lippuäänestyksellä. Jokainen tyttö nosti yhden nimen pussista ja antoi sen joko kyseiselle tytölle tai ohjaajalle. Tytöt kiinnittivät omat nimensä kartonkiin, johon oli kirjoitettu pienryhmien teemat. Kartonki oli helpottamassa pienryhmien muistamista ja niiden hahmottamista. Kiertävä nimilappujen nostaminen ja lappujen kiinnittäminen kartongille syntyi spontaanisti. Tämä vaikutti toimivalta, sillä jokainen tyttö pääsi arpomaan ja sai mahdollisuuden ottaa kontaktia toisiin lukemalla lapun ääneen ja antamalla sen eteenpäin.

Juhlien suunnittelu pienryhmissä vaikutti toimivalta ja motivoituneelta. Ryhmät jakautuivat tilaan saadakseen suunnitella omaa osa-alueitaan rauhassa. Tyttöjä kannustettiin kirjoittamaan kaikki ideat paperille, jotta niistä voi lopussa päättää lopulliset vaihtoehdot. Näin ideointi olisi mahdollisimman rikasta ja jokaiselta tytöltä tulisi ainakin yksi idea juhlien toteutukseen. Opinnäytetyön tekijät kiersivät pienryhmissä kysymässä, mitä ideoita on syntynyt ja auttoivat, mikäli tarvetta oli. Suunnitteluun oli varattu noin puoli tuntia aikaa.

Leivontaryhmässä oli aluksi kolme tyttöä, mutta myöhemmin ryhmään tuli yksi tyttö lisää. Tytöt lähtivät yhdessä ideoimaan, mitä haluaisivat leipoa ja heitä kannustettiin keksimään useampia ideoita. Tytöt tarvitsivat hiukan ohjaajan apua leivonnaisen valinnassa, sillä vaihtoehtoja oli paljon ja paistoaika on huomioitava suhteessa ryhmän aikapuitteisiin.

Musiikki- ja koristeluryhmässä nähtiin vanhojen normien rikkomista siten, että vanhemmat tytöt suhtautuivat nuorempiinsa tasaveroisesti ja ottivat jopa vastuuta nuoremmitaan. Tätä ei ollut lainkaan nähtävillä havainnointikerralla. Ryhmässä pystyttiin tekemään yhteinen päätös siitä, että koristeiden suunnittelu ja soittolistan tekeminen olisi hyvä tehdä erillään. Ryhmä teki myös itsenäisesti päätöksen jäsenten jaosta.

Suolaisten tarjottavien ryhmä juuttui alussa hetkeksi luultavasti vuorovaikutuksen puutteeseen. Tytöt vaikuttivat epävarmoilta, sillä heidän välillään oli negatiivisia ennakoasenteita ikäeron takia. Ryhmässä oli aluksi "ihan sama, ei kiinnosta"-asenne defenssinä epävarmuuden tunteeseen. Tämä defensi oli näkynyt aiemminkin useiden tyttöjen toiminnassa. Ryhmä pääsi kuitenkin nopeasti työnsä alkuun, kenties ympäröivän myönteisesti ja rauhallisesti sujuvan ryhmäpaineen alla. Alun jälkeen ryhmän vuorovaikutus oli yllättävän oma-aloitteista, toiset huomioivaa ja myönteistä.

Pienryhmätoiminta oli onnistunutta, ja vastasi opinnäytetyön tekijöiden laatimiin tavoitteisiin klikkien purkamisesta, normien asettamisesta sekä ryhmähengen ja mukavan ilmapiirin luomisesta. Tytöt suunnittelivat juhlia ja vaikuttivat innostuneilta, vaikka omat parhaat kaverit eivät olleet samassa ryhmässä. Pienryhmiin jako saattoi mahdollistaa tytöille uuden roolin, jossa positiivinen vuorovaikutus mahdollistui paremmin. Tunnelma oli rauhallinen ja myönteinen. Tytöt huomioivat ja kuuntelivat toisiaan, tekivät yhdessä päätöksiä ja pystyivät itsenäisesti jakamaan ryhmässä rooleja, esimerkiksi kirjuri ja musiikin etsijä.

4.2.3 ”Kivaa mutta outoa”: toimintaosuuden käsittely

Cole mallin käsittelyosuuteen kuuluu jakaminen, prosessointi, yleistäminen, soveltaminen ja yhteenveto. Toiminnan jälkeen jokaisella ryhmän jäsenellä on tilaisuus jakaa jotain (*sharing*) omasta työstään tai kokemuksestaan ryhmälle. On terapeutin vastuulla, että jokaiselle tulee tilaisuus jakaa tekemänsä. Ryhmän jäsenen kertoessa tekemästään toiminnasta, terapeutin tulee osoittaa jäsenelle empatiaa ja osoittaa ymmärryksensä asiakkaan tunteita kohtaan. Osa ryhmän jäsenistä ei välttämättä halua jakaa kokemuksiaan, jolloin terapeutin tulee rohkaista ja kannustaa ryhmän jäsentä siihen. Mikäli jäsen ei kuitenkaan halua jakaa kokemuksiaan, sekin tulee hyväksyä eikä asettaa ryhmän jäsenelle paineita jakaa jotain, mikä on hänelle epämukavaa. (Cole 1998: 10.)

Toiminnan jakamisen lisäksi purkuosuuteen kuuluu kokemusten jakaminen (*processing*) siitä, mitä tunti toimintaa, ohjaajaa ja muita ryhmän jäseniä kohtaan. Tunteilla on suurempi rooli käyttäytymisen ohjaamisessa kuin tiedostetaan. Tunteet myös vaikuttavat siihen, miten jäsenet käyttäytyvät ryhmässä. Jos tunteista ei puhuta, ryhmän lopputulosta ei voida ymmärtää kokonaisuudessaan. Tunteiden jakamisesta voi saada tärkeää tietoa siitä, miksi joku reagoi toimintaan tai keskusteluun niin kuin reagoi: syynä voi olla ahdistuksen, häpeän tai väheksymisen tunne. (Cole 1998: 10.)

Yleistämisen (*generalizing*) vaiheessa keskeiseksi nousee ryhmän kognitiivisen oppimisen mahdollisuudet. Terapeutti käy mielessään läpi ryhmän jäsenten reaktioita ryhmätoimintaan ja antaa ryhmälle palautteena muutaman yleisen periaatteen, joita näki ryhmätoiminnan aikana. Jos toiminta on sujunut suunnitelmien mukaan, tulisi näiden yleisten periaatteiden olla samassa linjassa ryhmän tavoitteiden kanssa. Harvemmin kuitenkaan ryhmän kulku menee juuri niin kuin on suunniteltu. Yleistämisen osa-alueita ei tu-

lekaan suunnitella, vaan sen tulisi nousta suoraan ryhmän jäsenten toiminnasta ryhmäkerran aikana. Ryhmästä nousevat yleiset periaatteet voivat olla joko asioita, joista koko ryhmä on samaa mieltä tai asioita, joista nousee eriäviä mielipiteitä. (Cole 1998: 11.)

Soveltamisen (*application*) vaiheessa keskustellaan siitä, miten ryhmässä opitut yleiset periaatteet voidaan soveltaa arkielämään. Tämän vaiheen tavoitteena on, että jokainen ryhmän jäsen ymmärtäisi, mitä voi siirtää kokemastaan ryhmätoiminnasta omaan elämäänsä, jotta arkielämä olisi toiminnallisempaa ryhmän ulkopuolellakin. Terapeutti voi auttaa ryhmän jäseniä antamalla esimerkin siitä, miten soveltaisi ryhmätoiminnassa esiintulleita periaatteita omassa elämässään. Esimerkki on parhaimmillaan konkretisointi käsilä olevasta asiasta ja avaa keskustelun ryhmän jäsenten omille ajatuksille. (Cole 1998: 12.)

Yhteenveto (*summary*) on ryhmätapaamisen viimeinen vaihe. Sen tarkoituksena on saneltaa ryhmäkerran tärkeimmät asiat, jotta ryhmän jäsenet ymmärtävät ne oikein ja muistavat ne vielä seuraavallakin kerralla. Kuten yleistämisen vaiheessa, ei yhteenvetoakaan voi suunnitella etukäteen vaan tärkeimpien asioiden tulisi nousta ryhmän toiminnasta: ryhmän tavoitteista, ryhmäkerran sisällöstä ja ryhmäprosessista. Hyvä yhteenveto ei ole pitkä, vaan kestää noin 4-5 minuuttia. (Cole 1998: 12.) Inhimillisen toiminnan mallissa toiminnan itsessään ajatellaan olevan terveyttä ja hyvinvointia tuottavaa, joten sen purkamista tai ymmärtämistä ei tarvitse painottaa niin paljon. Suurin painoarvo on toiminnalla itsellään. Toiminnan esittely ja ryhmäkerran yhteenveto tulee silti tehdä joka kerta. (Cole 1998: 276.)

Ensimmäinen ryhmätapaaminen käsiteltiin tunnekierroksen avulla. Saataville asetettiin kuvia, joista jokaisen tytön tuli valita yksi kuvaamaan omaa tunnetilaa ja pienryhmätyön onnistumista. Ohjeistus jäi opinnäytetyön tekijöiltä puutteelliseksi ja tytöt valitsivat kuvia kukin omalla tavallaan. Tytöt kertoivat ryhmätapaamisen olleen kiva ja rauhallinen. Purku oli rauhaton, koska ryhmä ei jaksanut enää keskittyä. Hiljaisuutta pyydettiin toistuvasti kierroksen aikana. Tee oli valmiina ja kierros keskeytyi useasti, sillä osa tytöistä poistui ringistä teepöydän luo odottamaan. Osa tytöistä ei päässyt sanomaan mitään, kun kaikille tuli kiire välipalalle.

Toiminnan käsittelyssä oli joitakin mukavia ja rauhallisia hetkiä. Siinä kävi ilmi, että tämä ryhmäkerta koettiin rauhalliseksi ja tämä oli tärkeä myönteinen palaute ryhmän onnistumisen kannalta. Suunnitelmassa oli tarkoitus pitää taukojumppa ennen purkua, jotta tytöt

jaksaisivat keskittyä keskustelemaan ryhmätapaamisesta. Tytöt eivät kuitenkaan halunneet taukojumppaa, joten se jätettiin tekemättä. Jälkikäteen ajateltuna taukojumppa olisi ollut tarpeellinen, jotta tytöt olisivat jaksaneet keskittyä toimintaosuuden käsittelyyn. Tässä purussa ryhmän kanssa päästiin osittain jakamisen ja prosessoinnin ulottuvuuksiin. Yleistämistä tai soveltamista arkeen ei juurikaan syntynyt.

4.3 Lusikka kauniiseen käteen: ohjaajuus

Tässä luvussa paneudutaan siihen, miten teoria ohjasi ohjaajuutta ja mitä työvälineitä toimintaterapeuttinen lähestyminen ohjaajuuteen voi tarjota. Ensiksi käsitellään erilaisia terapeuttisia strategioita, joita terapeutti voi käyttää ohjatessaan yksilöä tai ryhmää. sekä muita terapeuttisia tekijöitä, jotka vaikuttavat ryhmään. Tämän jälkeen paneudutaan pariohjaajuuden (*co-leading*) mahdollisuuksiin ja haasteisiin sekä ryhmän motivointiin ja rajojen asettamiseen.

4.3.1 Tehdään tästä turvallista: terapeuttiset tekijät

Interventiolla haetaan muutosta johonkin. Inhimillisen toiminnan malli kuvaa terapeuttisia strategioita, joiden avulla terapeutin ja asiakkaan välisellä vuorovaikutuksella voidaan tukea asiakkaan toiminnallista sitoutumista ja edesauttaa haluttua muutosta. Terapeuttinen strategia on terapeutin teko, joka vaikuttaa asiakkaan tekemiseen, tunteisiin tai ajatteluun tukien haluttua muutosta. Terapeuttisia strategioita tulee aina käyttää harkitusti, muuttaen lähestymistapaa niin, että strategiat vastaavat asiakkaan tarpeisiin. Terapeuttisia strategioita ovat vahvistaminen/osoittaminen, tunnistaminen, palautteen antaminen, neuvominen ja tiedon antaminen, neuvottelemineen, jäsentäminen, valmentaminen, rohkaiseminen sekä fyysinen tuki. Näiden käsitteiden suomennokset ovat Hautalan, Hämäläisen, Mäkelän ja Rusi-Pyykösen kirjasta Toiminnan voimaa – toimintaterapia käytännössä. (Kielhofner 2008: 185; Hautala ym. 2013: 253–255.)

Terapeutti käyttää tunnistamista havainnoidessaan asiakkaan toimintatapoja ja/tai ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat asiakkaan toiminnalliseen suoriutumiseen ja osallistumiseen (Kielhofner 2008: 188). Havainnoinnissa huomattiin, että ryhmätoimintaan osallistuminen oli tytöille vaikeaa vireystilan ja energiatason takia. Tähän vastattiin suunnittelemalla seuraavalle ryhmätapaamiselle ”riehumistanssi” toimintaan osallistumisen helpottamiseksi. Tanssi kannusti keholliseen tunteiden ilmaisuun.

Havainnoinnissa nähtiin vahvoja klikkejä ja muiden poissulkemista toiminnasta. Tähän vastattiin siten, että ryhmätapaamisessa klikit purettiin ja tytöt arvottiin pienryhmiin, joissa toimintaan osallistuminen oli tasavertaisempaa. Tasavertaisuus näkyi alun nimi- ja esittelykierroksella. Aiemmin eriarvoisina toisensa nähneet tytöt asettuivat samaan rinkiin lähekkäin istumaan. Keskustelu oli toista arvostavaa. Tytöt antoivat toisilleen palautetta kommentoimalla mukavia asioita sekä kehottivat toisiaan olemaan hiljaa, jotta kaikkia kuultaisiin. Kehotus jäljitteli hetkeä aiemmin sanottua ohjaajan kehotusta pysytellä hiljaa. Näin toteutui mahdollisuus myönteiseen imitoivaan käyttäytymiseen, joka on yksi terapeutisista tekijöistä. Ryhmissä tapahtuva yksilön sisäinen oppiminen (*interpersonal learning*) mahdollistaa normaaliksi määriteltävän sosiaalisen käytöksen oppimista saamalla palautetta toisilta sekä luo maaperän, jolla yksilö voi oppia refleктоimaan omia tunteitaan, käyttäytymistään ja ihmissuhteitaan. (Finlay 2001: 6.)

Jäsentäminen terapiassa voi tarkoittaa muun muassa vaihtoehtojen antamista sekä rajojen ja sääntöjen asettamista. Jäsentämisen avulla terapiaan luodaan järkeviä vaatimuksia, jotta asiakas tekisi valintoja, toteuttaisi toimintaa sekä ylläpitäisi tapoja ja rooleja. Terapian jäsentäminen luo asiakkaalle tunteen kontrollista ja turvallisuudesta kokeilla uutta. Jäsentäminen vaikuttaa asiakkaan motivaatioon, sillä hänen voi olla helpompi motivoitua toimintaan, kun hänen odotetaan tekevän niin. (Kielhofner 2008: 191–192.)

Opinnäytetyöntekijät jäsensivät ryhmätapaamista usealla tavalla. Tytöille kerrottiin, että heiltä odotetaan kunnioitusta toisiaan kohtaan ja juhlan suunnittelua yhteistyössä, johon kaikki otetaan mukaan. Näin tyttöjä motivoitiin opettelemaan uusia tapoja ja rooleja olla ryhmässä, jotta ryhmän toiminta olisi sujuvampaa. Ryhmätapaamista jäsennettiin jakamalla tytöt pienryhmiin. Tytöille annettiin myös vaihtoehtoja esimerkiksi taukojumpan suhteen. Taukojumppa suunniteltiin etukäteen, mutta tytöille annettiin vaihtoehdot siitä, toteutetaanko sitä.

Terapiassa asiakas usein joutuu tilanteisiin, joissa pitää kokeilla uusia asioita ja ylläpitää toimintaa, vaikka se olisi hankalaa. Terapeutti auttaa asiakasta toimimaan rohkaisemalla häntä ja tarjoamalla emotionaalista tukea. Näin terapeutti tukee asiakkaan tahtoa ja itsetuntoa sekä muistuttaa siitä, miksi toiminta on kaikkien ponnisteluiden arvoista. (Kielhofner 2008: 193.) Tyttöjä rohkaistiin siihen, että he pystyvät suunnittelemaan juhlia uusissa pienryhmissä. Kaikkia rohkaistiin kertomaan ideoitaan ja ajatuksiaan.

Vaikutti siltä, että pienryhmissä oli hyvä olla. Tytöt osasivat järjestyä tarvittaessa myöhemminkin omaan pienryhmäänsä, joten voidaan sanoa että kokemus oli heitä yhdistävä. Pienryhmässä oli myös mahdollisuus tiedon välittämiseen ja oppimiseen (*imparting information*) ja altruismiin eli vahvistuksen, tuen, ehdotusten ja näkemysten ja haasteiden jakamiseen (Finlay 2001:5–6). Ryhmässä oli nähtävillä koheesion alkua. Ryhmä sai yhteisen tehtävän, josta selviämiseksi heidän tuli työskennellä yhdessä ja pyrkiä samaan suuntaan. Tutkimusten mukaan ryhmän koheesio muokkaa voimakkaammin yksilön sosiaalista käyttäytymistä, vahvistaa itsetuntoa, vakauttaa ryhmää ja sitouttaa jäsenten halua tulla säännöllisesti ryhmään, kuin vähemmän koherentti ryhmä. (Finlay 2001: 6–7.)

Vaikka SOman SOpen toiminnassa ei ole mukana terapeutteja, voi tällaisia strategioita hyödyntää ryhmän kanssa työskennellessä. Ryhmän toiminnan jäsentäminen ja rohkaiseminen ovat avaintekijöitä siihen, että syntyy myönteinen ja turvallinen ilmapiiri, jossa toimia.

4.3.2 Meitä on kaksi kammottavaksi: pariohjaajuus

Toisen terapeutin kanssa ohjaamisesta on etuja. Keskinäinen tuki on tärkeä etu pariohjaajuudessa. Pari voi kannustaa toisiaan ja kompensoida toistensa heikkouksia. (Cole 1998: 18.) Objektiivisuus lisääntyy, kun ryhmää ohjatessa syntyneitä havaintoja voi vertailla ohjaajaparin kanssa. Tieto ja kokemus tuplaantuu, kun kaksi terapeuttia ohjaavat ryhmää. Ohjaajaparin kanssa käyty keskustelu ryhmäkerran jälkeen on yksi tärkeimmistä oppimisen välineistä. Toiselta terapeutilta voi myös mallintaa hyviä työtapoja ja rooleja voi vaihtaa: toinen on välillä aktiivisempi, kun toinen tarkkailee enemmän. (Cole 1998: 23.)

Pariohjaajuudessa on myös haittapuolia. Ryhmän jäsenet saattavat alkaa suosia toista ohjaajaa toisen sijaan ja yrittää saada ohjaajia toisiaan vastaan. Tällaisesta käytöksestä tulee keskustella ryhmän kanssa, ettei klikkejä ja vastakkaisia voimasuhteita synny. Kilpailu ohjaajien välillä on pienissä määrin tervettä, mutta kilpailemisesta tulee keskustella avoimesti, jotta epätoivottuja seurauksia ei synny. Yksi pariohjaajuuden ongelmista on epäreilu työnjako. Tämä johtaa mielipahaan molempien osapuolien kohdalla. Usein passiivisempi ohjaaja saattaa tuntea itsensä dominoiduksi ja kokea, ettei ohjaajapari anna hänen osallistua ryhmän ohjaamiseen. Keskustelu ja työnohjaus auttavat tämän välttämässä tai selvittämisessä. (Cole 1998: 24.)

Ohjaajaparin tulee pystyä työskentelemään yhdessä, tukemaan toisiaan ja keskustella eroavaisuuksistaan. Ohjaajuutta mietittäessä tulee huomioida ryhmän tarpeet ja pariohjaajuuden vaikutukset ryhmään. Pariohjaajuus voi parhaimmillaan lisätä ryhmän vaikuttavuutta. Ohjaajat kokevat saavansa tukea toisistaan ohjaajuuteen sekä ammattitaidon kehittämiseen ja suurempaan ymmärrykseen ryhmästä. (Finlay 2001: 157–158). Ohjaajaparin valinnassa tulee huomioida yhteensopivuus. Tähän vaikuttavat yhteiset päämäärät, odotukset ja lähestymistavat ryhmään nähden. Molempien tulee uskoa ryhmään. Teoreettinen orientaatio voi olla erilainen mutta niiden tulee täydentää toisiaan. Ohjaajien tulisi olla statusasemaltaan ja kokemusmäärältään tasavertaisia toisiinsa nähden, jotta he saavat toisiltaan tasavertaisen tuen ohjaajuudessa sekä ammattitaidon kehittämisessä. Myös ryhmä havaitsee yhdistetyn ammattitaidon ja kokemuksen. (Finlay 2001: 162–163.) Näitä tekijöitä huomioitiin ryhmänohjauksessa siten, että ohjaajapari katsoi toisiaan useasti silmiin ohjauksen aikana. Tarkoituksena oli kommunikoida aktiivisesti ja hymyjen kera ohjauksen onnistumiseksi, ja siten heittää ohjausvuoron palloa toiselle. Koska tyttöjä kohtaan haluttiin käyttäytyä myönteisesti, oli luontevaa ulottaa se myös pariohjaajaa kohtaan. Oletettavasti myös tämä sai tytöt seuraamaan ohjaajien kommunikointia hymyillen ja kiinnostuneena.

Pariohjaajuudessa toteutui tasavertaiset vaikutusmahdollisuudet ja vapaan ideoinnin ilmapiiri. Työmäärä jaettiin puoliksi. Ohjaajuuteen ja ryhmäilmiöihin liittyviä tunteita peilattiin aktiivisesti yhdessä ennen ja jälkeen ohjauksen. Ohjauksen jälkeen käytettiin työkaluna avointa itsereflektointia, jossa oli mahdollisuus kertoa toiselle avoimesti omat onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset. Ohjaajuuden onnistumiset ja haasteet jaettiin palautteena puolin ja toisin. Keskustelut käytiin kannustavassa ilmapiirissä. Koettiin, että tämä työtapa oli omaa ohjaajuutta kehittävä. Edellä mainitut onnistuivat, koska pelisäännöistä oli sovittu etukäteen ja molemmilla oli yhteinen tavoite. Tavoitteesta puhuttiin yhdessä. Yhteinen opiskelijan status asetti parin samalle viivalle.

4.3.3 Sitten kun ei suju: ryhmän motivoiminen ja rajojen asettaminen

Motivaation rakentaminen koettiin tärkeäksi, koska tytöt eivät vaikuttaneet motivoituneilta toimintaan havainnointikerralla. Tämä huomioitiin ensimmäiselle ryhmätapaamiselle valitussa toiminnassa sekä tavassa esitellä se tytöille. Yhtenä motivaation rakentamisen välineenä toimii yksilön osallisuus suunnitteluun. Osallistumalla ryhmän suunnitteluun yksilö voi kokea tarvetta antaa ryhmälleen oman panoksensa. (Finlay 2001: 118.)

Ideaalitilanteessa terapeutilla olisi vastassaan ryhmä, joka odottaa ryhmätapaamista innolla. Innostunut ryhmä haluaa kuunnella terapeuttia ja ottaa vastuuta terapian suunnasta. Motivoitunut ryhmä kommunikoi ja jakaa asioita keskenään sekä haluaa tietää, miksi ryhmätoimintaa tehdään ja miten sitä voi soveltaa omaan arkeen. Todellisuudessa tällainen ryhmä olisi todennäköisesti "liian terve" tarvitakseen terapiaa. Terapeutin on tärkeää opetella taitoja motivoida ryhmää, joka ei ole niin innostunut. Ryhmän motivaatioon vaikuttaa paljon se, luottavatko he ohjaajaansa. Kun ohjaaja ottaa vastuun ryhmästä auktoriteettina ja näyttää, että tietää mitä on tekemässä, ohjaaja saa ryhmän luottamuksen puolelleen. Tätä luottamusta vahvistaa entisestään ryhmän jäsenille osoitettu tuki ja rohkaisu. Kun ryhmän jäsenet kokevat tullessa ymmärretyiksi, yhteistyö ohjaajan kanssa on sujuvampaa. Ryhmän jäsenillä tulee olla tunne siitä, että terapeutti vastaa heidän tarpeisiinsa ja on sensitiivinen. Ryhmän jäsenten turvallisuuden tunnetta ei synny, ellei heillä ole varmuutta siitä, että terapeutilla on kontrolli ryhmästä. (Cole 1998: 13.)

SOMan SOpen ryhmänohjaustilanteessa pyrittiin ryhmän motivoimiseen monin eri tavoin. Ryhmälle osoitettiin omalla motivaatiolla ja innostuneisuudella, että luvassa on kiinnostavaa ja nimenomaan tytöille suunniteltua ohjelmaa. Auktoriteettiasemaa osoitettiin asettamalla sääntöjä ryhmän toiminnalle. Tukea ja rohkaisua jaettiin kertomalla, että ohjaajat uskovat tyttöjen pystyvän suunnittelemaan itse kokonaisen juhlan ja kantamaan vastuun siitä.

Ohjaaja motivoi ryhmää vahvistamalla heidän innokkuuttaan. Terapeutti voi osoittaa omaa innokkuuttaan niin verbaalasti kuin nonverbaalasti. Hymy, äänensävyt ja katsekontakti merkitsevät paljon. Ryhmän jäsenten yksilöllinen huomiointi ja kannustaminen toimintaan voivat olla tehokkaita keinoja innostamiseen. Terapeutin työnä on kannustaa ryhmän jäseniä kommunikoimaan keskenään. Hyvä ohjaaja antaa tilaa ryhmän jäsenille ja voi jakaa vastuutaan ja ohjaajuuttaan heille ryhmän jäsenten kykyjen mukaisesti. Kun ryhmän jäsenet keskusteleivat ja pohtivat keskenään ryhmän teemoista, he saavat siitä paljon enemmän irti verrattaen tilanteeseen, jossa terapeutti tekee tämän kaiken. Terapeutti saa ryhmän jäsenet vuorovaikutukseen keskenään kannustamalla ja kysymällä apukysymyksiä, jonka jälkeen keskustelu usein sujuu ryhmäläisten omalla painolla. (Cole 1998: 13–14.)

Ohjaaja tarvitsee auktoriteettia ja ryhmä rajoja, jotta ryhmätoiminta on onnistunutta. Ohjaajan auktoriteettia palvelee se, että hän on vastuussa ryhmäprosessin ja jokaisen työvaiheen läpikäymisestä, antaen ryhmän jäsenille tilaa kertoa ajatuksistaan, tunteistaan ja mielipiteistään. Hyvä ohjaaja pystyy ohjaamaan ryhmää varmuudella, hän ei dominoi tai uhkaile ryhmän jäseniä. Hyvä ohjaaja ei myöskään anna ryhmän dominoida itseään. Ryhmässä on aina jäseniä, jotka vievät enemmän tilaa ja aikaa kuin muut. On terapeutin vastuulla, että kaikki ryhmän jäsenet saavat mahdollisuuden osallistua. Terapeutti on vastuussa siitä, ettei ryhmätoiminnassa ole asiatonta käyttäytymistä ja tällaisen käytöksen lopettamisesta. (Cole 1998: 14–15.)

Työille asetettiin rajoja asettamalla normeja ja puuttamalla epätoivottuun käyttäytymiseen. Jokainen tyttö huomioitiin yksilönä ja jokaiselle annettiin aikaa ja tilaa toimia. Ryhmän suunnittelussa ja toteutuksessa prioriteettina oli ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen ja myönteisen ilmapiirin luominen.

4.4 ”Miten meni noin niinku omasta mielestä”: arvio ryhmäprosessista

”Mitä tärkeämmäksi jäsenet ryhmän kokevat, sitä vaikuttavammaksi se kehittyy.” (Yalom 2005: 136)

Ryhmätapaamisen tarkoitus oli rakentaa tilanne, jossa ryhmä voisi kehittää vuorovaikutustaan parempaan suuntaan. Tässä tavoitteessa onnistuttiin. Ensimmäisen ryhmätapaamisen tarkoituksena oli saada tytöt suunnittelemaan tyttöjen päivän juhlaa. Toiminta vetosi tyttöihin ja ryhmässä harjoiteltiin myönteisen vuorovaikutuksen taitoja. Tavoitteena oli rikkoa ryhmän haitallisia normeja ja tarjota ryhmälle muita tapoja toimia. Tavoite onnistui hyvin.

Perustelu sille, miksi toista ryhmänohjausta ei tässä opinnäytteessä kuvata, on avattu tarkemmin pohdinnassa. Ryhmätapaamisilla on kuitenkin yhteys toisiinsa, koska toiminnot liittyivät toisiinsa. Toiselle ryhmäkerralle asetettu toiminnan tavoite vaikutti osaltaan ensimmäisen ryhmäkerran onnistumiseen.

Alkutilanne eteni suunnitellusti ja onnistui erittäin hyvin. Ohjaajina koettiin ”maagisilta” tunteita hetkiä, joissa aiemmin kaoottisena näyttänyt ryhmä hymyi ja katsoi odottavaisena ohjaajia. Tytöt hymyilivät ja nauroivat paljon. He pitivät itse huolta, että hiljaisuus ryhmässä säilyi ja jokainen sai vuoronsa puhua. Tytöt olivat kiinnostuneita ohjaajien ja

toistensa esittelyistä ja niitä kommentoitiin myönteiseen sävyyn. Toiminnan esittely kuunneltiin keskittyneesti. Kun pienryhmiin jakautumisesta kerrottiin, tämä aiheutti työssä ilmeistä iloista jännittyneisyyttä, ja tämä kertoo vahvasta läsnäolosta.

Myös toiminta onnistui tavoitteiden mukaan. Sillä saavutettiin toivotut ryhmäilmiöt ja jopa enemmänkin kuin mitä olisi osattu odottaa. Ohjaajat kokivat, että ryhmän tunnelma oli positiivinen ja yhteisen tavoitteen kannatteleva. Toiminnassa ei ollut kaoottisuutta.

Toiminnassa olisi tärkeää hyväksyä, ettei tyttö välttämättä ole kiinnostunut tytöille tyypillisistä toiminnoista. Parhaisiin tuloksiin monikulttuurisessa tyttötyössä päästään, kun tytöt ovat suunnittelussa mukana alusta lähtien. Tytöt vaikuttavat kaipaavan maahanmuuttajille suunnattuja työmuotoja enemmän toimintaa, joka yhdistää kantaväestön ja vähemmistön tytöt. Ennalta suunniteltu toiminta, jossa korostuu tyttöerityinen näkökulma (tehdään ”tyttöjen juttuja”, kuten käsityöt, askartelu, kauneudenhoito) ei ole riittävän vetoavaa. Tytöt kaipaavat ulos näistä nimenomaan tytöille ja monikulttuurisuudelle asetetuista rajoista. (Honkasalo, 2011: 261–262.)

Positiivista palautetta annettiin toiminnan ohessa. Koko ryhmän positiivista palautetta annettiin teehetkessä, mutta tilanne oli levoton ja tytöt keskittyivät syömiseen. Tilanteesta välittyi tunne, ettei palautetta täysin otettu vastaan. Purkutilanteen heikkoa läsnäoloa, keskittymistä ja tehetken välistä suhdetta pohdittiin myöhemmin. Syynä voi olla nälkä: kävi ilmi, että kouluruoan maistuvuus vaihtelee ja useat tytöistä olivat tästä syystä jättäneet kouluruoan väliin. Välipalan aikaan nälkä voi olla valtava, vaikka lounaan olisi syönytkin. Koulupäivän aikana keskittymisen ja oppimisen energiaa kuluu valtavasti opiskeluun. Teehetki on tyttöihin eniten vetoava toiminta. Syynä voi olla se, että puuttuvan ryhmäkoheesio vuoksi toiminnan ainoa pysyvää elementtiä, eli tehetkeä, odotetaan eniten. Välipalan kiinnostavuus voi johtua nälästä tai siitä että yhdessä syömisellä on kodin kulttuurissa tärkeä merkitys. Välipalan kiinnostavuus voi myös olla normi, jolle ei ole selitystä. Purkutilanteen osittaiseen epäonnistumiseen arveltiin vaikuttavan monet asiat. Tytöille itsensä jakaminen kasvokkain voi olla vielä tämän ryhmän olosuhteisiin ja normeihin nähden liian vaikeaa, koska tytöillä on ryhmän sisäisiä negatiivisia ennako-asetelmia, kuten ikäero tai ystävyys.

Purkutilanteiden kehittäminen on tarpeen, jotta tavoitteisiin päästään. Toiminnan käsittelyyn ja purkamiseen saadaan paremmat mahdollisuudet, kun niistä tehdään normi ryhmälle. Purku tulee suunnitella siten, että sille varataan riittävästi aikaa. Purusta tulee

tehdä vetoava ja sitä harjoitellaan pienin askelin. Purun kesto ei saa olla liian pitkä ja sitä mukautetaan ryhmän kykyjen mukaan. Jollakin ryhmätapaamisella purun voi nostaa keskeisimmäksi toiminnaksi. Tällöin muun toiminnan voi suunnitella siten, että tyttöjen energiataso on sopiva purkutilanteen alkaessa. Purkua voi harjoitella myös ryhmätapaamisen alussa. Finlay kirjoittaa, että ryhmän tavoitteen asettelun yhtenä viidestä keskeisimmästä tekijästä on jäsenten motivoiminen ja suuntaaminen. Hyvässä ryhmässä jäsenen tulee olla aktiivisesti osallisena. Jotta tämä toteutuu ja jäsen motivoituu toimintaan, jäsen tulee tietää, mihin ryhmätapaamisella tähdätään. Jos ihminen ei tiedä, miksi hänen täytyisi keskustella ryhmässä ja odottaa vuoroaan pitkiä aikoja, emme voi odottaa hänen tekevän sitä. Ryhmän jäsenen tulee tietää, mitä ollaan tekemässä, miksi tätä tehdään ja mitä hän sillä saavuttaa. (Finlay 2001: 90–92.)

Ryhmänohjaus onnistui kokonaisuudessaan jopa paremmin kuin mitä osattiin odottaa. Näyttöön perustuva toimintaterapia ja sen keinot vakuuttivat opinnäytetyöntekijät entisestään niiden hyödystä ryhmien suunnitteluun ja ohjaukseen. Ohjaajilla itsellään oli miellyttävä olo ryhmänohjauksessa ja tätä pidetään yhtenä mittarina onnistumiselle. Lisäksi vaikutti siltä, että tytöt viihtyivät ja uusista pienryhmistä oli hyötyä tyttöjen yhteistyölle ja itseilmaisulle. Kun ryhmät eivät olleet tutut ja tietyt valta-asetelmat purettiin, hiljaisemmatkin tytöt saivat tilaa kertoa omia ajatuksiaan juhlista. Kokonaisuudessaan ryhmätapaaminen oli onnistunut ja vastasi niin opinnäytetyöntekijöiden kuin Debora-hankkeen tavoitteisiin.

Yksi Debora-hankkeen tavoitteista oli tyttöjen osallisuuden ja vastuunkantamisen vahvistaminen. Tätä pyrittiin vahvistamaan painottamalla tyttöjen vastuuta ja roolia juhlien järjestämisessä: kaikkien ajatuksia ja panosta tarvitaan, jotta juhlat onnistuisivat. Tällä haluttiin selkeyttää heidän osallistumisensa merkitystä ja vastuuroolia. Seuraava ryhmänohjauksessa nähtävillä ollut Debora-hankkeen tavoite oli tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja vahvistaminen. Pienryhmätoiminnalla sekä koko ryhmän yhteisellä toiminnalla luotiin tilaisuuksia harjoitella ja vahvistaa vuorovaikutustaitoja. Molempien toimintaosuuksien jälkeen pidettiin purku, jossa sai kertoa omista tunteistaan ja ajatuksistaan liittyen päivän toimintaan ja siihen, miten ryhmätyö ja ryhmäkerta oli sujunut. Näissä keskusteluissa harjoiteltiin vuorovaikutustaitoja ja palautteen antamista muille. Keskustelut tarjosivat tytöille mahdollisuuden tunnistaa ja sanoittaa tunteitaan. Tämä vahvisti tunnetaitojen kehittymistä. Väkivallattomuuden edistäminen oli kolmas Debora-hankkeen tavoitteista, joihin opinnäytetyö vastasi. Negatiivisen vuorovaikutuksen tilanteisiin puututtiin ja tytöille sanoitettiin ystävällisten käytöstapojen ja hyvän yhteishengen tärkeyttä. Näin edistettiin väkivallattomuutta tämän ryhmän toiminnassa. Ohjauksella ja

puuttumisella pyrittiin luomaan uudenlaista normistoa ryhmän keskinäiseen toimintaan, joka olisi väkivallaton ja turvallinen kaikille.

5 Pohdinta

Tämä opinnäytetyö on kuvaus siitä, kuinka vuorovaikutusta voisi tukea monikulttuurisessa tyttötyössä toimintaterapian keinoin. Yhteistyökumppani oli Helsingin NNKY:n Debora-hanke. Opinnäytetyö toteutettiin Soman SOpen olohuonetoiminnan avoimessa tyttöryhmässä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä ryhmäkuvaus ja osoittaa, miten ryhmädynamiikkaa ja -vuorovaikutusta voitaisiin tukea toimintaterapian avulla. Debora-hankkeen tavoitteet ovat muun muassa vahvistaa tyttöjen itsetuntoa, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, vastuunkantamista, osallisuutta sekä tukea maahanmuuttajataustaisia tyttöjä. Ryhmä oli monikulttuurinen ja varhaisnuoret tytöt rakentavat minäkuvaa sekä itsetuntoa vertaisryhmässä. Nämä viitekehykset huomioitiin hyödyntämällä alan kirjallisuutta.

Debora-hankkeen määrittelemä tarve opinnäytetyölle oli määritellä mitä toimintaterapia voisi antaa hankkeen työlle ja haastekohtiin. Hankkeen tavoitteet huomioitiin opinnäytetyöprosessissa. Ryhmäsuunnittelulla ja -ohjauksella haluttiin saavuttaa selkeä käsitys suunnittelu- ja ohjausteknisiin haasteisiin ja sitten avata ne ryhmäkuvausten avulla. Havainnoinnin tarkoituksena oli havainnoida ryhmän sisäistä vuorovaikutusta ja dynamiikkaa, jotta saataisiin käsitys ryhmän tämänhetkisestä tilanteesta. Havainnoinnissa näkyviin tulivat ryhmän kehittämiskohteet. Havainnoinnin pohjalta suunniteltiin ja toteutettiin kaksi ryhmänohjausta. Opinnäytetyössä jätettiin kuvaamatta toinen ryhmätapaaminen, koska opinnäytetyön tehtävä pystyttiin täyttämään havainnoinnilla ja ensimmäisellä ryhmätapaamisella. Ryhmätapaamisten teemat liittyivät kuitenkin toisiinsa, koska ensimmäisellä tapaamisella toimintana oli suunnitella tyttöjen päivän juhlaa, ja toisella tapaamisella juhlat valmisteltiin ja juhlittiin.

Havainnoinnissa käytettiin Marilyn B. Colen ja Linda Finlayn toimintaterapian ryhmäteorioita, sekä Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmän (ACIS) näkökulmaa. Havainnointiin valitut teoriat ja viitekehykset palvelivat tarkoitustaan. Kahden tunnin aikana ryhmän dynamiikasta ja vuorovaikutuksesta tehtiin runsaasti havaintoja ja saatiin paljon informaatiota. Ajatuksia ja suuntaviivoja ryhmänohjaukseen syntyi jo havainnoinnin aikana. Ensimmäisen ryhmätapaamisen suunnittelussa huomioitiin myös toinen ryhmätapaaminen, tapaamiset nivottiin yhteen toiminnan avulla ja tapaamisista pyrittiin tekemään yhtenäinen prosessi, jossa on yhtenäinen ryhmänohjauksen rakenne ja samoja toistuvia elementtejä. Välineenä hyödynnettiin rutiineja sekä Colen seitsemän vaiheen

työtapaa, joka antoi rakenteen ryhmän ohjaamiselle sekä ohjeet suunnitteluun. Finlayn teorioita hyödynnettiin pariohjaajuuden ja ryhmän ongelmien näkökulmien etsintään.

Suunnittelussa käytettiin luovaa ideointia ja pyrittiin ymmärtämään sitä, miten tytöt kokevat kyseisessä ryhmässä olemisen nykyisellään ja mitä he toivovat saavansa ryhmältä. Positiivisen palautteen ja hyväksyvän katseen merkitys korostui tehdessä yhteisiä ohjaajien rooliinjouksia. Opinnäytetyötä tehdessä pohdittiin erilaisia mahdollisia syitä ryhmässä näkyvillä ilmiöillä, kuten miksi tytöille teehetki on niin merkityksellinen. Ilmiöiden syitä ja ratkaisuja haettiin aktiivisesti jo suunnitteluvaiheessa. Yksi keskeinen haastava ilmiö oli tyttöjen korkea vireystila ryhmään saavuttaessa ja tähän hyödynnettiin sensorisen integraation viitekehystä. Havainnoinnissa nähtiin, ettei ryhmän aistisäätely ole alussa valmis pöytätason työskentelyyn, joten yhtenä suunnittelun tärkeänä kohtana oli aloitus ja vireystilan asettaminen sopivalle tasolle. Ryhmän aloitus nähtiin koko tapaamisen onnistumisen kannalta keskeiseksi ja sitä pohdittiin paljon.

Ensimmäisen ryhmätapaamisen tavoitteet olivat energian purkaminen, juhlan suunnittelu, haitallisten normien purkaminen, sääntöjen/normien asettaminen sekä ryhmähengen ja mukavan ilmapiirin tukeminen. Tavoitteet olivat sekä toimintaan että ryhmädynamiikkaan ja ryhmäytymiseen liittyviä. Tavoitteilla haluttiin vastata Debora-hankkeen tavoitteisiin.

Ensimmäinen ryhmätapaaminen onnistui kaikinensa jopa yli odotusten, koska ryhmän haitallisimmat normit saatiin purettua heti alussa. Ryhmän sisältönä oli "riehumistanssi", nimi- ja esittelykierron, päivän ohjelman esittely, pienryhmiin jakaminen, juhlan suunnittelu pienryhmissä, purku ja palaute sekä teehetki. Loppua kohden ryhmän keskittyminen kärsi, koska houkutus välipalalle kasvoi suureksi purun aikana. Muutoin tapaamisen aikana ryhmä kykeni tekemään yhteistyötä yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Tällöin ohjaajana oli mukava olla ryhmässä ja ryhmätilanne tuntui turvalliselta ja toisistaan välittävältä. Yhteinen tavoite kiinnosti tyttöjä ja jokainen antoi panoksensa onnistumiselle, eikä epätoivottavaa käyttäytymistä ollut juurikaan nähtävillä toiminnan aikana.

Prosessin aikana on herännyt paljon keskeisiä, pohdinnassa maininnan ansaitsevia tekijöitä, joihin yhteistyökumppanin olisi kannattavaa panostaa jatkossakin. Suuri osa niistä on kerrottu ryhmäkuvauksen yhteenvedossa. Ryhmänohjauksessa tärkeää onenustettavuus, sillä se luo turvallisuuden tunnetta osallistua ryhmään myös yksilötasolla.

On pohdittu, että tyttöjen olisi hyvä tietää, mitä seuraavilla kerroilla tapahtuu. Päiväohjelman taulu on ennustettavuuden kannalta tärkeä ja sitä kannattaa hyödyntää kaikilta osin. Päivän tapahtumien kertaaminen sekä tapaamisen alussa että lopussa jäsentää lapselle tulevaa ja jo tapahtunutta. Tapaamisiin olisi hyvä rakentaa lisää pysyviä elementtejä, koska myös ne lisäävät turvallisuuden tunnetta ja luovat rutiineja ryhmään.

Tytöt tulisi ottaa mukaan suunnitteluun ja valita heille mieluisaa toimintaa. Toiminnan tulee olla mielekäästä ja sitouttavaa. Näin herätetään tyttöjen oma motivaatio toimintaan ja ryhmäkoheesio voi rakentua. Jos tyttöjen toiveet ovat epärealistisia, niistä tulee keskustella ja niissä voisi pyrkiä tekemään kompromisseja. Haastavasti toteutettaviin toiveisiin voi asettaa välitavoitteita, jotka ovat saavutettavissa.

Toiminnan käsittelyyn tulisi kiinnittää runsaasti huomiota ja panostaa niiden onnistumiseen. Näitä yllä mainittuja tekijöitä perustellaan Debora- hankkeen tavoitteilla. Niitä huomioitiin prosessissa paljon, koska tavoitteissa nähtiin terapeuttinen sävy. Tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttaa muun muassa ryhmäkoheesio, turvallisuus, luottamus, hyväksyvä katse ja myönteinen palaute.

Opinnäytetyössä pohdittiin eettisyyttä ja asenteita paljon. Yhteiskunnallisessa keskustelussa "maahanmuuttajatyölle" annetaan usein uhrin ja pelastettavan rooli. Pahimmillaan tytöt sisäistävät tämän roolin ja alkavat käyttäytyä sen mukaan. Työssä pohdittiin eettisiä kysymyksiä liittyen monikulttuurisuuteen, länsimaisiin näkemyksiin ja tyttöyden määrittelyyn. Työote oli asiakaslähtöinen ja arvostava ryhmää ohjattaessa ja sitä havainnoidessa. Parityöskentely oli hyödyksi eettisessä pohdinnassa, joka synnytti paljon keskustelua.

Kehittämistyön lopputuotteena oli tarjota SOman SOpen henkilökunnalle suullinen palautekeskustelu sekä opinnäytetyö, joka tarkastelee tyttöyden kenttää, asenteita ja lähestymiskulmia moninaisesti ja ennakkoluulottomasti. Samalla avattiin toimintaterapian laajaa näkemystä ihmiseen, toimintaan ja ympäristöön. Opinnäytetyöllä haluttiin avata yhteistyökumppaneille ajatuksia työvälineistä ja tarjota toimintaterapeuttista näkökulmaa monikulttuuriseen tyttötyöhön.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä SOman SOpen ohjaajien kanssa. Yhteistyö muotoutui luontevasti siten, että ohjaajilta saatiin tarvittava informaatio toimintatavoista, säännöistä ja ympäristötekijöistä. Opinnäytetyöntekijöille tarjottiin tilanne havainnoida

monipuolisesti ja ohjaajat osasivat kertoa etukäteen tyttöjen oletettavasta suhtautumisesta uusiin ihmisiin ja havainnoijiin. Ryhmänohjaus toteutui niin ikään yhteistyössä, jossa opinnäytetyöntekijät saivat määritellä ohjaajien roolia ja osallistumista ryhmään. Ohjaajien pitkä kokemus tyttötoiminnasta sekä ryhmän jäsenten hyvä tuntemus tukivat ryhmäprosessin toteuttamista. Ryhmäkerran toiminta suunniteltiin, sovellettiin ja mukautettiin ryhmätavoitteita palveleviksi teoretiedon ja omien havaintojen avulla. Saadut ennakkotiedot sekä ohjaajien myönteinen tuki antoivat vahvan pohjan ryhmäinterventiolle. Hyvin toimiva yhteistyö mahdollisti laadukkaan opinnäytetyöprosessin toteuttamisen yhteistyökumppania varten.

Huomioitava on, että yhdellä havainnointikerralla ja kahdella ohjauskerralla tilanteesta hahmottuva kokonaiskuva ei ole niin täydellinen kuin se olisi pidemmällä seurantajak-solla. Tässä opinnäytetyössä ryhmäkuvauksen tapahtumia kuvataan ainutkertaisina ilmiöinä. Niihin vaikuttavat monet tekijät. Näistä tekijöistä ei ole mahdollista saada täyttä selvyyttä ilman suurempaa aikaresurssia ja tyttöjen omaa näkemystä asioista ja koke-muksista. On huomioitava, että tieto tyttöjen omasta fyysisestä ja sosiaalisesta ympäris-töstä on vähäistä. Ryhmäprosessin aikana nähtiin kuitenkin juuri niitä ilmiöitä, joita läh-dettiin toimintaterapian nojalla hakemaan. Vaikutukset ryhmään olivat hyviä ja siten toi-mintaterapian ryhmäteoriat ja menetelmät vakuuttavat entisestään. Opinnäytetyö toteu-tettiin lyhyessä ajassa. Mainituissa aikapuitteissa opinnäytteen kokoinen työ oli haastava toteuttaa. Työvaiheet etenivät nopeasti. Opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan viiteke-hyksiä ja tyttöjen toimintaan vaikuttavia tekijöitä tiivistetysti ja ymmärrettävästi.

Ryhmässä tapahtuvat ilmiöt koettiin kiinnostavina ja niiden analysoimiseen olisi voinut uppoutua syvällisemmin. Kiintoisaa olisi ollut toteuttaa ryhmälle pidempi prosessi, jotta olisi voitu nähdä toistettavuus. Kuitenkin ilmiöistä ja niihin sovelletuista toimintaterapian teorioista saatiin riittävän syväluotaava kokemus opinnäytetyötä varten. Jatkoa ajatellen toimintaterapian ja tyttötyön yhteyden vahvistaminen opinnäytetöiden avulla olisi tär-keää. Toimintaterapian hyöty tyttötyölle on ilmeinen, mutta opinnäytetöitä ja tutkimusta on vähän. Pohtimaan jäätiin, millaisiin tuloksiin päästäisiin tyttöjen vuorovaikutusta tuke-vassa toimintaterapiaryhmässä, jos ryhmän jäsenet haastateltaisiin etukäteen.

Lähteet

Aalberg, Veikko – Siimes, Martti A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.

Aarnos, Eila 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 172–188.

Ayres, Jean A. 2008. Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Juva: WS-Bookwell Oy.

Cole, Marilyn B. 1998. Group dynamics in occupational therapy. The theoretical basis and practice application of group treatment. 2. painos. New Jersey: SLACK Incorporated.

Debora-hanke n.d. Debora-hanke. Verkkodokumentti.
<http://cms.hnnky.fi/?page_id=2296> Luettu 15.10.2016.

Finlay, Linda. 2001. Groupwork in Occupational Therapy. Uudistettu painos. Cheltenham: Nelson Thornes Ltd.

Grönfors, Martti 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien, valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 154–170.

Hautala, Tiina – Hämäläinen, Tuula – Mäkelä, Leila – Rusi-Pyykönen, Mari 2013. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2015. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi – Sell, Anna (toim.). Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy. 115–138.

Honkasalo, Veronika 2011. Pois lokeroista. Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä. Teoksessa Ojanen, Karoliina – Mulari, Heta – Aaltonen, Sanna (toim.). Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen. Jyväskylä: Bookwell Oy. 249–263.

Honkasalo, Veronika 2011. Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Introduction to MOHO n.d. MOHO Web. Verkkodokumentti.

<<http://www.cade.uic.edu/moho/resources/about.aspx>> Luettu 23.10.2016.

Kielhofner, Gary 2008. Model Of Human Occupation: theory and application. 4. painos. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Leinonen, Maija. 2003. Puiteiden merkitys ryhmäpsykoterapiassa. Teoksessa Pölonen Ritva - Sitolahti, Terttu (toim.). Ryhmä hoitaa. Teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Yliopistopaino. 152–162.

Mubarak, Yusuf M. – Nilsson, Eva – Saxén, Niklas, 2015. Suomen somalit. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Muhonen, Jyrki – Lallukka, Kirsi – Turtiainen, Pekka 2009. Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ennaltaehkäisevän työn menetelmänä. Jyväskylä: YAD Youth Against Drugs ry.

Mulari, Heta – Eischer, Heli – Uusitalo-Herttu, Mari 2012. Tyttötyö kääntyi 2010-luvulle. Teoksesta Tyttötyön kansio. Verkkodokumentti. Settlementiliitto. <<http://settlementi-fi-bin.directo.fi/@Bin/0ad74365633106fea91dbe59dec4dd9a/1477738836/application/pdf/965517/Tytt%C3%B6ty%C3%B6n%20kansio.pdf>> Luettu 2.9.2016.

Nurmi, Jan-Erik – Ahonen, Timo – Lyytinen, Heikki – Lyytinen, Paula – Pulkkinen, Lea – Ruoppila, Isto 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro.

Pääskysaari, Jenni 2015. Tyttö sinä olet...Helsinki: Otava.

Sallinen, Vappu – Turunen Tea 2014. Matkalla naiseksi. Toiminnallinen ryhmä nuorille. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma.

Sity Ry. n.d. Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys Ry. Kotisivu. Verkkodokumentti. <<http://www.sity.fi/>> Luettu 15.10.2016.

Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen arviointi 2016. Käsikirja. Suomennettu teoksesta Assessment of Communication and Interaction Skills. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vuorovaikutus 2016. Väestöliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovaikutus/>> Luettu 30.10.2016.

WFOT 2016. World Federation of Occupational Therapists -liitto. Verkkodokumentti. <<http://www.wfot.org/aboutus/aboutoccupationaltherapy/definitionofoccupationaltherapy.aspx>> Luettu 30.10.2016.

Yalom, Irvin D. 2005. *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. New York: Basic Books.

Havainnoinnin muistilista: suunnittelu

Ryhmän suunnittelu (Finlay)

- Tavoitteet
- Toiminnan valinta
- Session rakenne
- Ympäristö
- Toiminnan säätäminen ja mukauttaminen
- Motivointi
- Jaksotus, järjestys
- Jäsenten valinta
- Aikatekijät
- Mainostaminen, markkinointi
- Jäsenten valmistelu

Havainnoinnin muistilista: ryhmän vuorovaikutus ja ryhmädynamiikka

<p>RYHMÄDYNAMIIKKA (Cole)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ohjaajien asettamat odotukset • Kuka puhuu kenellekin, syntykö tiettyjä klikkejä/toimintatapoja • Kuka/mikä pitää ryhmää käynnissä • Kuka/mikä estää ryhmän toimintaa • Onko vastakkainasetteluja, haaste-taanko ohjaajaa <p>RYHMÄDYNAMIIKKA (Finlay)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Roolit ja ryhmän sisäiset suhteet • Päätöksenteko ryhmässä • Ryhmän vaiheet • Normit • Koheesio <p>OHJAAJUUS (Cole)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millainen ohjaajan ohjaustyyli on (suora ohjaaminen, fasilitointi, neuvominen) ja miksi? <p>OHJAAJUUS (Finlay)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rooli • Yhteisohjaajuus - toimiiko? <p>ONGELMAT (Finlay) - "milloin, kenelle, miksi?"</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hiljainen jäsen • Dominoiva jäsen • Vihainen/Ahdistunut jäsen • Häiritsevä tai outo käytös • Hiljainen ryhmä • Apaattinen ryhmä • Ryhmä konfliktissa 	<p>VUOROVAIKUTUS (ACIS)</p> <p>Fyysinen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ottaa fyysistä kontaktia • Katsoo • Ilmehtii ja elehtii • Säättää kehon liikkeitä ja etäisyyttä • Suuntaa huomion • Ottaa asentoja <p>Tiedonvaihto:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ääntää • Pitää puolensa • Kysyy • Sitoutuu • Ilmaisee itseään • Säätelee puhettaan • Jakaa tietoa • Puhuu • Ylläpitää puhetta <p>Vastavuoroisuus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tekee yhteistyötä • Mukautuu • Keskittää huomion • Ottaa kontaktia muihin • Kunniottaa muita
---	---